

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS TEISĖS IR EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS KATEDRA

Dieninio skyriaus
V kurso studentės
Eglės Strazdaitės

MAGISTRO DARBAS
TEMA:
EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS TAIKYMO LIETUVOS
RESPUBLIKOS TEISMUOSE

Darbo vadovė: asist. E. Matulionytė

Darbo recenzentė: asist. Y. Goldammer

Vilnius

2007

TURINYS

IVADAS	2
1. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS TAIKYMO NACIONALINIUISE TEISMUOSE SĄLYGOS	6
1.1 Europos Sąjungos teisės specifinis pobūdis	6
1.2 Europos Sąjungos teisės viršenybė	8
1.3 Europos Sąjungos direktyvų ir reglamentų taikymo ypatumai	11
2. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS TAIKYMO LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMUOSE SĄLYGOS	18
2.1 Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje	20
<i>2.1.1 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika iki 2004 m. gegužės 1 d.</i>	<i>20</i>
<i>2.1.2 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika po 2004 m. gegužės 1 d.</i>	<i>23</i>
2.2 Europos Sąjungos teisės taikymas Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje	33
<i>2.2.1 Europos Sąjungos teisminių institucijų ir nacionalinių institucijų kooperacijos principas</i>	<i>34</i>
<i>2.2.2 Vyriausiojo administracinio teismo praktika iki 2004 m. gegužės 1 d.</i>	<i>36</i>
<i>2.2.3 Vyriausiojo administracinio teismo praktika po 2004 m. gegužės 1 d.</i>	<i>39</i>
IŠVADOS	53
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57

ĮVADAS

Temos aktualumas. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva tapo pilnateise Europos Sąjungos nare. Nuo šios dienos prasidėjo naujas svarbus Lietuvos teisės raidos, taikymo bei aiškinimo etapas. Europos Sąjungos teisės principai, šaltiniai bei pagrindinės nuostatos tapo mūsų nacionalinės teisės sistemos dalimi. Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“¹ įtvirtino nenuginčijamą nuostatą: „*Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus*“. Taigi įtvirtinę Europos Sąjungos teisės viršenybę nacionalinių teisės aktų atžvilgiu prisiėmė pareigą visus nacionalinius teisės aktus aiškinti bei taikyti atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės normų nuostatas. Toks taikymas, kaip žinia, turi daug specifinių bruožų, kurių įsisavinimas yra kiekvieno nacionalinio Europos Sąjungos valstybės narės teismo pareiga. Pažymėtina, jog taikyti Europos Sąjungos teisę yra žymiai sudėtingiau nei nacionalinės teisės normas. Europos Sąjungos teisė specifinė tuo požiūriu, kad terminai, sąvokos, vartojami vienoje direktyvoje dažniausiai turi autonomišką prasmę, t. y. prasmę, kuri reikšminga tik tai konkrečiai direktyvai, todėl jų terminų negalima vartoti aiškinant kitą direktyvą ar reglamentą. Todėl taikant Europos Sąjungos teisę į šią taisyklę yra būtina atsižvelgti. Svarbu ir tai, jog Europos Sąjungos teisės taikymas neišivaizduojamas be Europos Teisingumo Teismo praktikos analizės, nes būtent jis yra suformulavęs daugumą Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių. Galiausiai pati Europos Sąjunga teisė yra savarankiška teisės sistema, kurios privalomumą valstybės pripažįsta savanoriškai tapdamos Europos Sąjungos narėmis.

Magistro darbo tema – „Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos Respublikos teismuose“. Pati sąvoka „teisės taikymas“ suprantama kaip praktinė situacija tam tikrų įgaliotų subjektų veikla, kai teisiškai įvertinama individuali gyvenimo situacija ir nustatomos teisės subjektų teisės ir pareigos.² Teisės taikymas nagrinėjamos temos prasme apima Europos Sąjungos teisės šaltinių taikymą nacionalinių teismų praktikoje. Pažymėtina, jog autorė analizuos Europos Sąjungos teisės taikymo rezultata, t. y. vertins teismų priimtus sprendimus tiek kritiniu, tiek ir teigiamu požiūriais.

Darbo tema aktuali tiek teoriniu, tiek ir praktiniu aspektais. Atkreiptinas dėmesys, jog moksliniame lygmenyje Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos Respublikos teismuose yra

¹ Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. Valstybės Žinios, 2004, Nr. 111 – 4123.

² Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999. P. 47.

labai mažai nagrinėtas, taip pat svarbu ir tai, jog užsienio valstybių Europos Sąjungos narių teismų praktika ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų praktika taikant Europos Sąjungos teisę, nors ir turėtų būti panaši, tačiau skiriasi labai daug kuo. Visų pirma, tokius skirtumus lemia teisinės sistemos ypatumai, antra, valstybės tradicijos ir teisinė kultūra, taip pat įtakos skirtingam Europos Sąjungos teisės aiškinimui turi ir tai, kada valstybė tapo Europos Sąjungos nare. Todėl lyginti Lietuvos teismų praktiką ir kitų valstybių narių teismų praktiką yra tikrai sudėtinga. Be to, atsižvelgiant į tai, jog Lietuva skaičiuoja tik trečius narystės Europos Sąjungoje metus, galima teigti, jog vienoda teismų praktika taikant Europos Sąjungos teisę mūsų valstybėje dar nėra susiformavusi. Darbo autorės nuomone, geriausiai analizuojamą temą atskleidžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo³ ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktika. Šie teismai, būdami aukščiausieji teismai, atsakingi už vienodą teisės taikymo ir aiškinimo praktikos formavimą, buvo pirmieji teismai, kurie savo veikloje pradėjo taikyti Europos Sąjungos teisę, taigi jų praktika yra aktualiausia nagrinėjamos temos kontekste. Autorė taip pat pažymi, jog darbo tema aktuali dar ir tuo aspektu, jog teismų daromų klaidų akcentavimas gali paskatinti teismus daug atidžiau ir efektyviau taikyti Europos Sąjungos teisę.

Tyrimo objektas. Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos Respublikos teismuose.

Tyrimo dalykas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, susijusi su Europos Sąjungos teisės (konkrečiai reglamentų ir direktyvų) taikymu bei aiškinimu, taip pat Europos Teisingumo Teismo, kaip pagrindinės teisminės Europos Sąjungos institucijos, praktika analizuojamos temos kontekste.

Tyrimo tikslas. Baigiamojo darbo tikslas yra išnagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Vyriausiojo administracinio teismo praktiką Europos Sąjungos teisės taikymo kontekste, įvertinti teismų veiklą iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos ir po įstojimo, akcentuoti pagrindinius sunkumus, su kuriais susiduria teismai taikydami Europos Sąjungos teisę, taip pat palyginti šių teismų praktiką.

Tyrimo uždaviniai:

- aptarti bendrąsias Europos Sąjungos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose sąlygas išskiriant Europos Sąjungos specifinį pobūdį, Europos Sąjungos teisės viršenybės principą bei Europos Sąjungos direktyvų bei reglamentų taikymo ypatumus;
- išnagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Vyriausiojo administracinio teismo praktiką iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos ir ją palyginti;

³ Darbe taip pat vartojamas sutrumpinimas „LAT“.

- išnagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Vyriausiojo administracinio teismo praktiką po įstojimo į Europos Sąjungą dienos ir ją palyginti;
- akcentuoti pagrindinius sunkumus, su kuriais susiduria Lietuvos Respublikos teismai taikydami Europos Sąjungos teisę.

Tyrimo metodai:

- *lingvistinis metodas*. Darbe šis metodas taikomas bene plačiausiai. Teismų sprendimuose išsakytos mintys nėra grupuojamos taip, kad aplamai paneigti jų prasmę Europos Sąjungos teisės kontekste, t. y. autorius nesiekia sumenkinti teismų praktikos.
- *sisteminis metodas*. Remiantis šiuo metodu nagrinėjamas Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės teisės santykis, viršenybės principo ypatumai bei Europos Sąjungos teisės tiesioginio taikymo specifika. Aiškinant teismų sprendimus yra atsižvelgiama tiek į Europos Sąjungos teisės normas, tiek į Europos Teisingumo Teismo praktiką, tiek ir į teisės doktriną.
- *teleologinis metodas*. Remiantis šiuo metodu darbe išaiškinta direktyvos ir reglamento vieta nacionalinės teisės sistemoje.
- *precedentinis metodas*. Tai plačiausiai darbe taikomas metodas. Visa pirmoji darbo dalis atskleidžiama, remiantis Europos Teisingumo Teismo praktika.

Tyrimo šaltiniai. Tiriant baigiamojo darbo dalyką ir siekiant darbo tikslo analizuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Vyriausiojo administracinio teismo bei Europos Teisingumo Teismo praktika. Darbe taip pat remiamasi tiek Europos Sąjungos teisės aktais (Europos Bendrijų steigimo sutartimi (toliau – EB sutartis), direktyvų bei reglamentų nuostatomis), tiek nacionalinių teisės aktų normomis. Mokslinės literatūros lygmenyje nagrinėjama tiek Lietuvos, tiek ir užsienio autorių specialioji teisinė literatūra.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dvi dalys, kurių kiekviena suskirstyta į skyrius ir poskyrius, tyrimo pagrindu suformuluotos išvados, darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei panaudotos literatūros sąrašas.

1. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS TAIKYMO NACIONALINIUIOSE TEISMUOSE SĄLYGOS

Europos Sąjungos teisė, kaip specifinė ir savarankiška teisės sistema, visų pirma, yra sukurta Europos Sąjungos valstybėms narėms. Taigi jos taikymas nacionalinėje teisėje yra neišvengiamas. Sąlygos, lemiančios Europos Sąjungos teisės taikymą nacionaliniuose teismuose, visų pirma, yra susijusios su specine Europos Sąjungos teisės prigimtimi, jos viršenybe nacionalinės teisės aktu atžvilgiu ir specifiniais teisės šaltiniais, kuriais reguliuojamos pagrindinės Europos Sąjungos veiklos sritys.

1.1 Europos Sąjungos teisės specifinis pobūdis

Europos Sąjungos teisės formavimosi pradžia, neatsižvelgiant į tai, jog pati Europos Sąjunga buvo įsteigta tik 1992 m., yra trys sutartys, kurių pagrindu buvo įsteigtos Europos Bendrijos: Europos Anglies ir Plieno Bendrija, Europos Atominės Energijos Bendrija ir Europos Ekonominė Bendrija. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į Europos Sąjungos sutarties⁴ 1 str. įtvirtintą nuostata, jog „Sąjungos pagrindas – Europos Bendrijos, kurias papildo šios Sutarties nustatytos bendradarbiavimo politikos sritys ir formos“.

Europos Sąjungos teisė apima visumą taisyklių, kylančių iš valstybių narių ir Europos Sąjungos institucijų bendradarbiavimo bei iš pačių Europos Sąjungos institucijų kooperavimosi⁵. Tačiau Europos Sąjungos teisė nėra vien visuma valstybių narių ir Europos Sąjungos institucijų sukurtų taisyklių. Visų pirma – tai atskira teisės sistema, besiskirianti tiek nuo valstybių narių nacionalinės teisės, tiek ir nuo tarptautinės viešosios teisės⁶, pagrįsta vienovės, autonomijos ir subsidarumo principais. Europos Sąjungos teisės specifinis pobūdis išplaukia iš jos prigimties, kuri nors ir nėra aptarta EB sutartyje, tačiau plačiai buvo išplėta Europos Teisingumo Teismo praktikoje.

Antra, Europos Sąjungos teisė – tai „teisės sistema, integruota į nacionalinę teisę“⁷. Tokia integracija neatsiejama nuo specifinių institutų (šiuo atveju Europos Sąjungos teisės aktu) bei valstybių pareigos suderinti savo nacionalinius teisės aktus su Europos Sąjungos teisės aktais. Tai reiškia, jog kiekviena valstybė, tapdama Europos Sąjungos nare, turi pripažinti jos specifinį pobūdį,

⁴ Valstybės Žinios, 2004, Nr. 2 – 2.

⁵ Bray R. Constitutional Law of the European Union. 2^{ed} edition. Thomson Sweet & Maxwell. 2005. P. 703.

⁶ 1964 m. liepos 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas 6/64 *Costa v E.N.E.L* (6/69, Rink. 1964, p. 1141)

⁷ *Ibid.*

veikimo mechanizmą bei teisės normas, garantuojančias „darnią, subalansuotą ir tolygią ekonominės veiklos plėtrą, aukšto lygio užimtumą ir socialinę apsaugą, moterų ir vyrų lygybę, tvarų ir neinflacinį augimą, didelį konkurencingumą ir ekonominės veiklos rezultatų konvergenciją, aukšto lygio aplinkos apsaugą ir jos kokybės gerinimą, gyvenimo lygio ir gyvenimo kokybės gerėjimą bei valstybių narių ekonominę ir socialinę sanglaudą bei solidarumą“⁸.

Trečia, Europos Sąjungos teisė – tai savarankiška teisės sistema, turinti savus teisės šaltinius, savo struktūrą bei teisės normas, reglamentuojančias šios teisės įgyvendinimą.

Europos Sąjungos teisė – tai rašytinių šaltinių sistema, suteikianti Europos Sąjungos teisės subjektams reikšmingų teisių bei nustatanti pareigas ir turinti privalomąją galią, – EB sutartis, reglamentai, direktyvos ir sprendimai. Europos Sąjungos mastu priimami ir kiti teisės aktai, tačiau jie nėra privalomi valstybėms narėms ir turi tik rekomendacinį pobūdį. EB sutartis yra pirminis teisės šaltinis, kurio pagrindu yra priimami visi kiti (antriniai) Europos Sąjungos teisės aktai. Atsižvelgiant į tai, jog „Bendrija veikia neperžengdama Sutarties jai suteiktų įgaliojimų ir paisydama jai Sutartimi iškeltų tikslų“⁹, svarbu pažymėti, jog nė vienas antrinis teisės aktas negali nei išplėsti Bendrijos kompetencijos, nei prieštarauti EB sutarties nustatytoms nuostatomis. Valstybės narės savo ruožtu prisiimdamos išipareigojimus pagal EB sutartį, „negali teikti pirmenybės vėliau priimtai vienašalei priemonei prieš abipusiškumo pagrindu priimtą teisinę sistemą; tokia priemonė neturi jai (Europos Bendrijų teisei – aut.) prieštarauti“.¹⁰ Tai savo ruožtu reiškia, jog valstybė, savanoriškai tapdama Europos Sąjungos nare pripažįsta specifinį Europos Sąjungos teisės pobūdį (jos viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu, kai kurių teisės normų tiesioginį galiojimą bei tiesioginį taikymą) ir visam laikui apriboja savo suverenias teises, už kurias negali būti viršesnis vienašališkas aktas, neatitinkantis Bendrijų esmės.

Antrinė Europos Sąjungos teisė – tai teisės aktai, priimti vienos ar kelių Europos Bendrijų institucijų, remiantis Europos Bendrijų pirminės teisės joms priskirta kompetencija.¹¹ Esminis šių teisės aktų skirtumas nuo pirminės Europos Sąjungos teisės aktų yra tas, jog jie priimami tik vadovaujantis EB sutartimi neperžengiant Bendrijai EB sutartimi suteiktų įgaliojimų ir nustatytų tikslų ribų. Pažymėtina, jog šiame darbe autorė nagrinės direktyvų ir reglamentų taikymo Lietuvos Respublikos teismuose specifiką. Toks nagrinėjimo metodas pasirinktas, atsižvelgiant į tai, jog Europos Sąjungos institucijos, įgyvendindamos Europos Sąjungos uždavinius ir vienodindamos teisinę bazę atskirose Europos Sąjungos veiklos srityse, daugiausia priima reglamentus ir

⁸ Europos Bendrijų steigimo sutarties 2 str.// Valstybės Žinios, 2004, Nr. 2 – 2.

⁹ Europos Bendrijų steigimo sutarties 5 str.// Valstybės Žinios, 2004, Nr. 2 – 2.

¹⁰ 1964 m. liepos 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas 6/64 *Costa v E.N.E.L* (6/64, Rink. 1964, p. I-4287).

¹¹ Žalimas D., Žaltauskaitė – Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 848.

direktyvas, kurių reikšmė valstybių narių teisinėje sistemoje yra žymiai didesnė nei, pavyzdžiui, sprendimų, kurie nors ir sukuria teises asmenims ir privalo būti taikomi valstybės narės teismuose tiesiogiai¹², visgi jų taikymo praktika tiek Lietuvos, tiek ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismuose yra labai reta, nes Taryba ir Komisija, įgaliotos priimti sprendimus šia teise naudojami labai retai.

Apibendrinant tai, kas aptarta, vertėtų išskirti bendruosius reglamentų, direktyvų ir sprendimų taikymo principus¹³. Visų pirma, pažymėtina, jog tiek reglamentams, tiek ir sprendimams yra būdingas tiesioginis taikymas, todėl jų nereikia įgyvendinti nacionalinėje teisėje priimant atskirus teisės aktus, o galima remtis jų nuostatomis tiesiogiai nurodant į patį reglamento ar sprendimo tekstą. Reglamentai, priešingai nei sprendimai, yra skiriami ne konkrečiam subjektui ar jų grupei, o abstrakčioms situacijoms reguliuoti, taigi skiriasi jų taikymo mastas. Direktyvos savo ruožtu, kitaip nei reglamentai ir sprendimai nėra taikomos tiesiogiai, jos tik įpareigoja valstybes nars pasiekti jose numatytus tikslus, suteikdamos laisvę pačioms pasirinkti direktyvos įgyvendinimo nacionalinėje teisėje formą ir būdus. Jos taip pat gali įpareigoti tiek visas valstybes nars bendrai, tiek gali būti skirtos konkrečioms valstybėms narėms.

Taigi Europos Sąjungos teisė – tai pirminiai ir išvestiniai teisės šaltiniai, kurių privalomumą valstybėms narėms įtvirtina ne tik EB sutartis, bet taip pat ir Europos Teisingumo Teismo praktika. Jų privalomumas išvedamas tiek iš specifinės Europos Sąjungos prigimties, tiek iš Europos Sąjungai keliamų tikslų bei uždavinių, tiek ir iš jau anksčiau paminėto Europos Sąjungos teisės viršenybės principo, kurį detaliau panagrinėsime tolesniame skyriuje.

1.2 Europos Sąjungos teisės viršenybė

Pripažįstama, jog pagrindinė kliūtis, trukdanti įtvirtinti vienodą teisinį reglamentavimą visoje Europos Sąjungoje, yra kiekvienos valstybės narės nacionalinės teisės savitumas ir nusistovėjusių teisinių santykių skirtumai, lyginant juos su kitų valstybių narių teisės tradicijomis. Todėl viena pagrindinių priemonių veiksmingos ir sparčios Europos Sąjungos plėtros kliūtims, susijusioms su skirtingomis valstybių narių nacionalinėmis teisinėmis sistemomis, pašalinti šiuo metu laikoma

¹² Sprendimų tiesioginio taikymo ir privalomumo valstybėms narėms doktriną Europos Teisingumo Teismas suformulavo byloje *Grand v. Finanzamt Traunstein*. Savo sprendime teismas labai atsargiai pabrėžė, jog „nors ir tiesa, kad remiantis EB sutarties 189 str. [dab. 249 str.] reglamentai yra tiesiogiai taikomi aktai ir dėl to galintys sukelti tiesioginių padarinių, tačiau tai nereiškia, kad kitos tame straipsnyje paminėtos teisinių priemonių kategorijos niekada negali sukelti panašių padarinių. Ypač tos nuostatos, kuriomis remiantis priimami sprendimai <...> Jeigu suinteresuotiems asmenims iš esmės būtų atimta galimybė siekti sprendimu nustatytos pareigos vykdymo, tai būtų nesuderinama su sprendimų privalomu pobūdžiu, jiems suteikti 189 str. [dab. 249 str.]“// 1970 m. spalio 6 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Grand v. Finanzamt Traunstein* (9/70, Rink, 1970, p. 825)

¹³ Detaliau apie reglamentų ir direktyvų taikymo ypatumus bus kalbama tolesniuose skyriuose.

Europos Sąjungos teisės viršenybės pripažinimas. Tai reiškia, jog kiekviena valstybė, tapdama Europos Sąjungos nare, įsipareigoja pripažinti šio principo veikimą nacionalinėje teisėje ir įsipareigoja suderinti nacionalinius teisės aktus su Europos Sąjungos teisės aktais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog šio principo tiesiogiai neįtvirtina nei Europos Bendrijų steigiamosios sutartys, nei Europos Sąjungos sutartis¹⁴, tačiau jo egzistavimas akivaizdus tiek doktrinoje, tiek ir praktikoje. Europos Teisingumo Teismas, įgyvendindamas savo misiją užtikrinti Europos Bendrijų teisės vienodą taikymą, dar 1964 metais byloje *Costa v ENEL*¹⁵ įtvirtino Europos Bendrijų teisės viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu. Teismas atmetė Italijos Konstitucinio teismo argumentus, jog tarptautinė sutartis (šiuo atveju EB sutartis) gali įsigaliooti tik priėmus atskirą, jos įsigaliojimą patvirtinantį, įstatymą ir pabrėžė, jog „*priešingai nei kitų įprastų tarptautinių sutarčių atveju, Sutartis sukūrė savo (pažymėta – aut.) teisinę sistemą, kuri, sutarčiai įsigaliojus, tapo neatsiejama valstybių narių teisinių sistemų dalimi, privalomai taikytina nacionaliniuose teismuose*“. Taigi teismas patvirtino, jog valstybės narės, sukurdamos neribotos trukmės Bendriją, turinčią savo institucijas, statusą, teismumą ir veiksnumą bei tarptautinio atstovavimo įgaliojimus, taip pat realias galias, atsirandančias dėl suverenumo ribojimo arba valstybių galių perdavimo Bendrijai, apribojo savo suverenias teises tam tikrose srityse ir tokiu būdu sukūrė teisinę struktūrą, kuri privaloma joms pačioms ir jų piliečiams. Teismas pažymėjo, jog „*Europos Bendrijų teisės viršenybė yra įtvirtinta 189 str. [dab. 249 str], pagal kurią reglamentai „turi būti privalomi“ ir „tiesiogiai taikomi visose valstybėse-narėse*“. Ši nuostata, kuriai netaikomos jokios išimtys, būtų beprasmė, jei šalis galėtų vienašališkai įtakoti jos galiojimą priimant teisės normą, kuri panaikintų ar pakeistų Bendrijos teisės normą“. Taigi teismas patvirtino, jog nacionalinės teisinės nuostatos, nepriklausomai nuo jų formuluotės, negali būti viršesnės už EB sutarties, kuri yra savarankiškas teisės šaltinis, sukuriama teisė dėl jos ypatingo ir originalaus pobūdžio.

Siekdamas užtikrinti sėkmingą tolesnį Europos Bendrijų funkcionavimą, Europos Teisingumo Teismas 1970 m. gruodžio 17 d. sprendime, priimtame nagrinėjant *Internationale Handelsgesellschaft*¹⁶ bylą išplėtė Europos Bendrijų teisės viršenybės principo taikymą ir Bendrijų antrinei teisei. Šioje byloje buvo spęstas jau ne EB sutarties ir nacionalinės teisės, bet reglamento ir nacionalinės konstitucijos viršenybės santykis. Europos Teisingumo Teismas nesutiko su Vokietijos nacionalinio teismo nuomone, jog reglamento nuostatos turi nusileisti nacionalinėje konstitucijoje įtvirtintoms nuostatomis ir pažymėjo, jog „*teisė kylanti iš Sutarties – nepriklausomo teisės šaltinio –*

¹⁴ Šį principą numato dar neįsigaliojusi Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Jos I-6 str. skelbia, jog „*Konstitucija ir teisės aktai, kuriuos priima Sąjungos institucijos naudodamosi joms suteiktais įgaliojimais, turi viršenybę prieš valstybių narių teisę*“.

¹⁵ 1964 m. liepos 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Costa v E.N.E.L* (6/64, Rink. 1964, p. 1141)

¹⁶ 1970 m. gruodžio 17 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Internationale Handelsgesellschaft mbH/ Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel* (11/70, Rink. 1970, p. 1125)

negali būti nukonkuruota nacionalinės teisės taisyklių dėl savo prigimties be konstatavimo, kad ji neatitinka Bendrijos teisei keliamų reikalavimų ir be teisinio pagrindo tai svarstyti. Todėl Bendrijos priemonių ar jų poveikio teisėtumas valstybėje narėje negali būti įtakojamas pareiškimo, kad jos prieštarauja tos valstybės Konstitucijos įtvirtintoms pagrindinėms teisėms ar nacionalinės konstitucinės sistemos principams“. Taigi teismas šioje byloje išplėtė Europos Bendrijų teisės viršenybės principo taikymą ir Bendrijų antrinei teisei, net jei tai susiję su nacionalinių konstitucijų „struktūriniais principais“ ir „pagrindinėmis taisyklėmis“. Autorė pažymi, jog šis teismo sprendimas, nors ir pripažino Europos Sąjungos teisės viršenybę nacionalinių konstitucijų atžvilgiu, tačiau Europos Sąjungos valstybėse dar ir dabar vertinamas labai prieštarigai.¹⁷

Pažymėtina, jog Europos Sąjungos viršenybės principas kildinamas iš Europos Bendrijų steigimo sutarties 10 straipsnyje įtvirtintos pareigos valstybėms narėms imtis visų įmanomų priemonių užtikrinti Bendrijos uždavinių įgyvendinimą. Antai *Factortame*¹⁸ byloje Europos Teisingumo Teismas pabrėžė svarbą užtikrinti Bendrijos teisės veiksmingumą apskritai, kaip to reikalauja EB sutarties 5 str. [dab. 10 str.]. Šioje byloje teismas taip pat pažymėjo, jog Bendrijų teisei pirmenybė turi būti suteikiama net ir tuo atveju, kai jos nacionalinės teisės normų koalicija yra tik numanoma.

Europos Teisingumo Teismas savo priimtuose sprendimuose ne kartą yra pabrėžęs nacionalinių teismų pareigą atsisakyti taikyti teisės aktą, prieštaraujantį Europos Bendrijų teisei, net jei tokios teisės nacionaliniams teismams nesuteikia vidaus teisės aktai¹⁹. *Simenthal II*²⁰ byloje

¹⁷ Išsamiau apie Europos Bendrijų teisės viršenybės principo pripažinimą valstybių narių teisinėje sistemoje ir teismų praktikoje bei Europos Sąjungos teisės viršenybės principo ir nacionalinių konstitucijų santykį žiūrėkite Jarukaitis I. Europos Bendrijų teisės viršenybė ir valstybių narių bei Lietuvos Respublikos teisė. //Teisė. 2000, Nr. 37.; R. Bray Constitutional Law of the European Union. Second Edition. Thomson Sweet & Maxwell. 2005. P. 678 – 701; Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos teisės iššūkiai. //Justitia 2004. Nr. 6(54). Taip pat pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas savo 2006 m. kovo 14 d. nutarime yra konstatavęs, jog „Konstitucijoje ne tik yra įtvirtintas principas, kad tais atvejais, kai nacionalinis teisės aktas nustato tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruoja su nustatytu tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis, bet ir – Europos Sąjungos teisės atžvilgiu – yra *expressis verbis* nustatyta kolizijos taisyklė, įtvirtinanti Europos Sąjungos teisės aktų taikymo pirmenybę tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės nuostatos, kylančios iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, konkuruoja su teisiniu reguliavimu, nustatytu Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose (nesvarbu, kokia jų teisinė galia), išskyrus pačią Konstituciją“. (žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 str. 2 d. numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir atribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“// Prieiga per internetą <http://www.lrkt.lt> [2007-01-20])

¹⁸ 1989 m. birželio 19 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *The Queen/ Secretary of State for Transport, ex parte Factortame* (C-213/89, Rink. 1989, p. I-2433)

¹⁹ 1989 m. birželio 19 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *The Queen/ Secretary of State for Transport, ex parte Factortame* (C-213/89, Rink. 1989, p. I-2433);

teismas nusprendė, jog „*nacionalinis teismas turi turėti teisę netaikyti prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos, nesvarbu, ar ši priimta pirmiau, nei Bendrijų teisės nuostata, ar paskiau. Bet kokia procedūra ar praktika, kuri atimtų iš nacionalinio teismo galią teisės pritaikymo momentu (savarankiškai) nuspręsti netaikyti nacionalinės teisės nuostatos, kai ši galėtų pakenkti pilnam Bendrijų teisės normų poveikiui, yra nesuderinama su šiais reikalavimais, kurie sudaro Bendrijos teisės esmę.*“ Kitoje byloje Europos Teisingumo Teismas įpareigojo valstybę pakeisti prieštaraujantį Europos Bendrijų teisei nacionalinį teisės aktą²¹. Kita vertus tokia teismo nuomonė nereiškia, jog Europos Bendrijų teisės normoms prieštaraujantis nacionalinis teisės aktas pats savaime tampa negaliojančiu, t. y. Bendrijų teisės viršenybės principas neverčia niekinėmis atitinkamų nacionalinės teisės nuostatų. Nacionalinės teisės normos lieka galioti ir toliau. Jos taip pat gali būti toliau taikomos, tačiau tik už Bendrijos kompetencijos ribų.

Taigi apibendrinant Europos Teisingumo Teismo praktiką galima pastebėti, jog teismo pozicija aiškinant Europos Sąjungos viršenybės principą nuo pat pradžių buvo nuosekli. Teismas pripažino Europos Sąjungos teisės aktų viršenybę nacionalinių teisės aktų atžvilgiu ir įpareigojo nacionalines teismines institucijas netaikyti tų nacionalinių teisės aktų, kurie prieštarauja Europos Sąjungos teisės aktams, tačiau teismas viršenybės principą grindė konstituciniu, o ne tarptautiniu EB sutarties supratimu. Plėtodamas šį principą Europos Teisingumo Teismas patvirtino Europos Bendrijų steigimo sutarties prigimtį, kuri pagrįsta jos ir nacionalinės teisės integracijos į jungtinę teisės sistemą, sudarytą iš dviejų skirtingų, bet susipynusių teisės sistemų, principą.²² Taip pat vertėtų pažymėti, jog Europos Sąjungos viršenybės principą, bei Europos Sąjungos teisės aktus taiko nacionaliniai teismai, o Europos Teisingumo Teismas juos tik aiškina, todėl būtent nuo to, kaip nacionaliniai teismai aiškina ir taikys Europos sąjungos teisę priklausys tinkamas Bendrijos funkcionavimas ir tolesnis egzistavimas. Kalbant apie Lietuvos nacionalinius teismus, pažymėtina, jog nors mūsų šalies teisinėje sistemoje ir įtvirtintas Europos Sąjungos teisės viršenybės principas²³, tačiau teismų praktika dar tik formuojasi ir iš esmės yra nauja, todėl tik vėliau bus matomi šių nuostatų įgyvendinimo rezultatai.

1.3 Europos Sąjungos direktyvų ir reglamentų taikymo ypatumai

ETT sprendimas C-213/89 *The Queen/ Secretary of State for Tarnsport, ex parte Factortame*; ETT sprendimas 106/77 *Simmenthal*.

²⁰ 1978 m. kovo 9 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Amministrazione delle finanze Stato/Simmenthal* (106/77, Rink. 1978, p. 629)

²¹ 1974 m. liepos 2 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Commission v. France* (173/73, Rink. 1974, p. 709)

²² Jarukaitis I. Europos Bendrijų teisės viršenybė ir valstybių narių bei Lietuvos Respublikos teisė. //Teisė. 2000, Nr. 37. P. 46.

²³ Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas “Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje”. Valstybės Žinios, 2004, Nr. 111 – 4123.

Prieš pradėdant analizuoti Europos Sąjungos teisės taikymo Lietuvos teismuose praktiką, vertėtų trumpai aptarti bendrąsias direktyvų ir reglamentų taikymo nacionaliniuose teismuose sąlygas.

Viena iš svarbiausių Bendrijos teisės sistemos savybių yra ta, kad Bendrijų teisės nuostatos valstybių narių teisinėms sistemoms sukelia tiesioginių padarinių. Šios nuostatos reikalauja, kad iš Europos Sąjungos kylančias pareigas vykdytų ne tik pačios Europos Sąjungos institucijos, bet ir valstybės narės, o kai kuriais atvejais – net ir asmenys. Nei pirminiams Europos Bendrijų teisės aktams, nei reglamentams galioti nereikia nacionalinių institucijų specialių veiksmų, kad šie teisės aktai taptų privalomi valstybėse narėse, pakanka tik valstybės įstojimo į Europos Sąjungą ir pirminė Europos Sąjungos teisė bei reglamentai tampa sudedamąją valstybės vidaus teisinės sistemos dalimi, o tai sąlygoja jų tiesioginio taikymo galimybę asmenims ginant savo teises teismuose. Šiuo atveju Bendrijų teisės tiesioginis taikymas reiškia, jog šios teisės normos turi būti pilnai ir vienodai taikomos visose valstybėse narėse nuo jų įsigaliojimo iki kol jos turi teisinę galią. Tiesiogiai taikomos nuostatos į jų veikimo sferą patenkančioms valstybėms narėms ir individams yra tiesioginis teisių ir pareigų šaltinis²⁴, kas suponuoja valstybės narės teismo pareigą tinkamai išnagrinėti individo reikalavimus ir neužkirsti jam kelio savo atsikirtimus grįsti Europos Sąjungos teisės tiesiogiai taikomomis nuostatomis.

Taigi Europos Sąjungos teisei būdingas ir tiesioginio taikymo principas, tačiau, atkreiptinas dėmesys į tai, jog EB sutartis aiškiai nustato tik reglamentų tiesioginį taikymą²⁵, tuo tarpu yra akivaizdu, jog ne tik reglamentų ir pirminės Europos Sąjungos teisės nuostatos gali būti taikomos tiesiogiai nacionalinėse teisminėse institucijose. Europos Teisingumo Teismas yra iš plėtęs tiesioginio taikymo turinį išaiškindamas, kad šis principas apima tiek atskirus EB sutarties straipsnius, tiek direktyvas, sprendimus ir net tarptautines sutartis, kurių dalyvė yra Europos Sąjunga. EB sutarties nuostatų tiesioginis taikymas buvo pripažintas daugelyje reikšmingų sričių²⁶, todėl, pavyzdžiui, pagrindiniai principai, susiję su prekių ir asmenų judėjimo laisve, konkurencijos teise, nediskriminavimu lyties ir tautybės pagrindu, gali būti taikomi individui ginant savo teises nacionaliniuose teismuose. Tačiau tam, kad minėtosios Europos Sąjungos teisės nuostatos galėtų būti taikomos tiesiogiai, jos privalo atitikti tam tikras sąlygas, t. y. tiesiogiai taikytina Europos

²⁴ 1963 m. vasario 5 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Van Gend en Loos/Administratie der Belastingen* (26/62, Rink. 1963, p. 3)

²⁵ EB sutarties 249 str. 2 dalyje nustatyta, jog reglamentas yra „privalomas ir visas ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse”.

²⁶ Antai *Van Gend & Loos* byloje ETT pažymėjo, jog EB sutarties 12 str. „prigimtis daro jį pritaikomu tiesioginiam veikimui esant teisiniams santykiams tarp valstybių narių ir jų piliečių (nustatytas vertikalus tiesioginis veikimas)“. *BRT v. Sabam* byloje ETT pripažino, kad pagrindinės konkurencijos klausimus reguliuojančios nuostatos, t. y. EB sutarties 85 ir 86 straipsniai kelia tiesioginių padarinių asmenims.

Sąjungos teisės normas turi būti a) aiški, nedviprasmiška ir besąlygiškai suformuluota;²⁷ b) pagrindžianti valstybių narių ar valstybėse narėse esančių fizinių ir juridinių asmenų veikimo ar neveikimo pareigą;²⁸ c) tokio pobūdžio, kad nacionalinės įstaigos ir teismai galėtų šią teisės normą taikyti, nesiimdami papildomų valstybinių priemonių²⁹.

Taigi kaip buvo minėta anksčiau, EB sutartis numato tik reglamentų tiesioginį taikymą. Tai savo ruožtu reiškia, jog reglamentai gali nustatyti asmenims teises, kurių gynybą garantuoja nacionaliniai teismai.³⁰ Reglamentų tiesioginio taikymo specifiškumas dar ir tame, jog jų nereikia įgyvendinti nacionaliniuose įstatymuose.³¹ Tai savo ruožtu seka iš to, jog Bendrijų teisės aktais yra reguliuojamos tokios gyvybiškai svarbios sritys, kaip muitų tarifai ar žemės ūkio politika, kuriose rinkos pokyčiai yra labai akivaizdūs, todėl tam, kad ši kontrolė būtų efektyvi Bendrijų teisės aktai (šiuo atveju reglamentai) privalo veikti tiesiogiai visose valstybėse narėse tuo pačiu metu³². Kita vertus esama ir šios neįgyvendinimo taisyklės išimčių, tačiau jas visuomet riboja tai, kas leidžiama pagal atitinkamo reglamento nuostatas. Taigi tuo atveju, kai reglamentas turi būti įgyvendinamas nacionalinėje teisėje, jis įgyvendinamas laikantis nacionalinių teisės aktų nuostatų, tačiau šis įgyvendinimas nereiškia, jog reglamentas turi būti perkeliamas į nacionalinius teisės aktus, t. y. „reglamentai negali būti inkorporuojami į valstybės narės teisės sistemą, nes tiesioginis taikymas reiškia, kad teisės norma tampa galiojančia valstybėje narėje be jokių nacionalinių priemonių“³³. Tai savo ruožtu reiškia, jog reglamento taikymas yra savaiminis, t. y. visos valstybių narių nacionalinės institucijos (tame tarpe ir teismai) turi laikytis reglamente įtvirtintų taisyklių ir jas taikyti. Taip pat reglamentų tiesioginio taikymo principas reiškia, jog reglamento nuostatomis šalys gali tiesiogiai remtis gindamos savo teises teisme, ko nepasakytina apie direktyvų tiesioginio taikymo specifiką, nes, visų pirma, direktyva yra adresuojama valstybėms narėms, o ne jų fiziniams ir juridiniams asmenims.

²⁷ Antai *Defrenne II* byloje ETT yra pažymėjęs, jog EB sutarties 141 str. 1 dalies nuostata yra pakankamai aiškiai ir besąlygiškai suformuluota, kad nacionalinės institucijos ir teismai galėtų ją tiesiogiai taikyti.

²⁸ Šią Bendrijos tiesioginio taikymo sąlygą Europos Teisingumo Teismas suformulavo *Van Gend & Loos* byloje, kurioje Teismas pažymėjo, jog EB sutarties 12 str. [dab. 25 str.] veikia tiesiogiai ir suteikia asmenims ne tik pareigas, bet ir teises, nes Bendrijos subjektas yra ne tik valstybės narės, bet ir jų jurisdikcijoje esantys asmenys.

²⁹ Šią sąlygą Europos Teisingumo Teismas yra išdėstęs sprendime *Banks & Co. V. British Coal*, kuriame konstatavo, jog Bendrijos teisės nuostata, tam kad ji galėtų būti taikoma tiesiogiai, turi būti tokia, kad teismas ją galėtų taikyti konkrečioje situacijoje be jokių išlygų, darančių jos įgyvendinimą priklausomą nuo vėlesnių valdžios veiksmų.

³⁰ 1971 m. gruodžio 14 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Politi/Ministero delle finanze* (43/71, Rink. 1971, p. 1039)

³¹ 1973 m. spalio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Fratelli Variola Spa / Amministrazione delle finanze dello Stato* (34/73, Rink. 1973, p. 981)

³² Tillotson J., Foster N. Text, Cases and Materials on European Union Law. 4th edition. Cavendish Publishing Limited. 2003. P. 164.

³³ 1973 m. spalio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Fratelli Variola Spa / Amministrazione delle finanze dello Stato* (34/73, Rink. 1973, p. 981)

Aplamai direktyvų tiesioginio taikymo klausimas sukelia daug diskusijų. EB sutarties 249 str. 3 dalis įtvirtina nuostatą, jog „*direktyva yra privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti atžvilgiu, bet nacionalinės valdžios institucijos pasirenka jos įgyvendinimo formą ir būdus*“. Iš šios nuostatos seka keletas išvadų:

- direktyvos nėra taikomos visuotinai, jos gali būti adresuojamos vienai ar kelioms valstybėms narėms;
- kadangi direktyva turi būti įgyvendinama valstybės, kuriai ji adresuota valdžios institucijos, akivaizdu, jog ji nėra taikoma tiesiogiai. Be to, direktyvos tekstas nėra formuluojamas taip, kad visa direktyva išakmiai turėtų būti perrašoma į valstybės narės įstatymus;
- valstybė narė, įgyvendindama direktyvą privalo užtikrinti direktyvos tinkamą įgyvendinimą, siekdama direktyvoje įtvirtinto rezultato ir taip sukurdamas asmenims teises, kurias ir siekia jiems suteikti Bendrija;
- direktyvos yra specifinis Europos Sąjungos teisės šaltinis. Lyginant jas su reglamentais, galima teigti, jog jos yra daug lankstesnis instrumentas, nes visų pirma, jos gali būti adresuojamos vienai ar kelioms šalims narėms, taip siekiant išspręsti tam tikrą tose šalyse egzistuojančią problemą, antra, įgyvendindama direktyvą šalis turi veiksmų laisvę, kuri pasireiškia ne „*rezultatu, kurį ji turi pasiekti*“, o „*formomis ir metodais, tiems rezultatais pasiekti*“. Tai reiškia, jog į nacionalinę teisę direktyvos gali būti perkeltos visais įmanomais būdais.³⁴

Taigi akivaizdu, jog direktyva gali būti taikoma tiesiogiai tik esant tam tikroms sąlygoms. Pagrindinė direktyvų tiesioginio taikymo sąlyga yra valstybės pareigos įgyvendinti direktyvą nacionalinėje teisėje pažeidimas. Šiuo atveju tai reiškia jog pavieniai asmenys gali tiesiogiai remtis direktyva kaip pagrindu pagrįsti savo reikalavimus, jei ji formuluoja šių asmenų teises, o valstybė narė per nustatytą terminą neperkelia atitinkamų direktyvos nuostatų į nacionalinės teisės sistemą. Asmenys gali kreiptis į nacionalinius teismus remdamiesi direktyva ir tokiu būdu patikrinti, ar nacionalinės valdžios institucijos tinkamai įgyvendino direktyvos nuostatas³⁵. Priešinga situacija yra nesuderinama su direktyvos privalomuoju pobūdžiu, nustatytu EB sutarties 249 str., tokiu būdu taip pat yra susilpninamas praktinis direktyvos galiojimas³⁶. Tuo atveju, kai direktyva nėra tinkamai inkorporuota į nacionalinę teisę, asmenys negali visapusiškai pasinaudoti savo teisėmis. Tiktai

³⁴ Tillotson J., Foster N. Text, Cases and Materials on European Union Law. 4th edition. Cavendish Publishing Limited. 2003. P. 167.

³⁵ Norkus R., Prapiestytė D., Valančius V. Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 30.

³⁶ 1979 m. balandžio 5 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Ratti* (148/78, Rink. 1979, p. 1629)

tinkamas direktyvos įgyvendinimas panaikina minėtą netikrumo būklę ir sukuria teisinį aiškumą, būtina tam, kad asmenys galėtų įgyvendinti savo teises³⁷.

Direktyva, priešingai nei reglamentas negali galioti ir būti taikoma savaime, taigi šis skirtumas lemia ir tai, jog direktyvų atžvilgiu doktrina ir Europos Teisingumo Teismo praktika yra suformulavusi keletą specifinių direktyvų taikymo taisyklių, tai – vertikalus tiesioginis taikymas, horizontalus tiesioginis taikymas ir netiesioginis taikymas.

Vertikalaus tiesioginio direktyvų taikymo doktriną Europos Teisingumo Teismas suformulavo ne iš karto, o paeiliui plėsdamas sąlygų, kurioms esant asmuo gali tiesiogiai remtis neįgyvendintos direktyvos nuostatomis nacionaliniuose teismuose gindamas savo teises. Dar *Ratti* byloje teismas konstatavo, jog direktyvos įgyvendinimo terminus praleidusi valstybė negali taikyti savo nacionalinės teisės prieš privačius asmenis, jei šie nepažeidė atitinkamos *laiku neįgyvendintos direktyvos*, tačiau tokios direktyvos nuostatos turi būti *aiškios, apibrėžtos ir besąlyginės*³⁸. Taigi visais atvejais, kai direktyvos nuostatos turinio požiūriu yra besąlygiškos ir pakankamai aiškios, jomis galima remtis, jei per nustatytą terminą nebuvo priimtos įgyvendinimo priemonės, ginčijant bet kurią direktyvos neatitinkančią nacionalinės teisės nuostatą arba tuo atveju, jei jos apibrėžia teises, kuriomis asmenys gali remtis valstybės atžvilgiu. Kita vertus, neįgyvendintomis direktyvomis asmuo gali remti *tik tas savo teises, kurias užtikrinti privalo būtent valstybė*³⁹, nes tuo atveju kyla valstybės atsakomybė dėl direktyvos neįgyvendinimo arba netinkamo jos įgyvendinimo. Taip pat tokios direktyvos negali įpareigoti asmens, t. y. jos gali suteikti tik *teises*. Be to, svarbu ir tai, jog negalimas vertikalus dvipusis taikymas, t. y. asmenys gali remtis direktyvų nuostatomis prieš valstybes nares (į viršų nukreiptas vertikalus tiesioginis taikymas), bet ne atvirkščiai. Jeigu valstybei narei būtų leidžiama remtis direktyvos, kurios ji neįgyvendino, nuostatomis prieš asmenis (į apačią nukreiptas vertikalus tiesioginis taikymas), atsirastų nepriimtina padėtis, kada valstybė narė procese prieš asmenį galėtų gynybai panaudoti savo pačios neįvykdytą įsipareigojimą, išplaukiantį iš tos konkrečios direktyvos.⁴⁰

Priešingai nei vertikalus, horizontalus direktyvų taikymas negalimas, t. y. privatūs asmenys negali, spręsdami savo tarpusavio ginčus remtis į nacionalinę teisę neperkeltos direktyvos nuostatomis⁴¹, nes tokiu būdu besąlyginės ir pakankamai apibrėžtos, tačiau į nacionalinę teisę neperkeltos direktyvos apribotų valstybės valdžios ir asmenų santykius, o tai reikštų, jog teisinė

³⁷ 1991 m. liepos 25 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Emmott/Minister for Social Welfare and Attorney General* (C-208/90, Rink. 1991, p. I-4269)

³⁸ 1979 m. balandžio 5 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Ratti* (148/78, Rink. 1979, p. 1629)

³⁹ 1982 m. sausio 19 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Becker* (8/81, Rink. 1982, p. 53)

⁴⁰ Europos Sąjungos teisės seminarai. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005. P.61.

⁴¹ Tokią poziciją Europos Teisingumo Teismas pirmą kartą suformulavo savo 1986 m. vasario 26 d. sprendime *Marshall v. Southampton and South West Hampshire Area Health Authority* (152/84, Rink. 1986, p. 723)

priemonė veiktų tik tarp tam tikrų subjektų, kai valstybė yra teisės subjektas kaip ir kiti⁴². Kita vertus nors Europos Teisingumo Teismas ir laikosi pagrįstos nuomonės, jog horizontalus tiesioginis direktyvų taikymas yra negalimas, tačiau teismas pripažįsta ir netiesioginį direktyvų taikymą, t. y. Europos Teisingumo Teismas *Von Colson and Kamann v. Land Nordrhein – Westfalen*⁴³ bei *Marleasing v. Comercial Internacional de Alimentacion* bylose suformulavo nuostatą, jog nacionaliniai teismai privalo nacionalinius teisės aktus aiškinti atsižvelgdami į direktyvų nuostatas, net ir tuo atveju, kai direktyva dar nėra įgyvendinta valstybės nacionaliniuose teisės aktuose⁴⁴. Šią pareigą teismas grindžia Europos Bendrijų steigimo sutarties 5 str., numatančiu valstybių narių pareigą imtis visų atitinkamų priemonių, - ir bendrų, ir konkrečių, - kad tam tikras direktyvos nustatytas tikslas tikrai būtų pasiektas⁴⁵. Taigi Europos Teisingumo Teismas savo sprendimu įpareigojo nacionalinius teismus ir privatinių ginčų atveju nacionalinę teisę aiškinti atsižvelgiant į direktyvos, kurios tiesioginiu taikymu šalys negali pasiremti, nuostatas. Kita vertus, autorė mano, jog toks įpareigojimas nėra pakankamai imperatyvus, nes, visų pirma, nėra aišku, kokia atsakomybė laukia valstybės narės atsisakius laikytis Europos Teisingumo Teismo suformuluotos taisyklės ir, antra, toks įpareigojimas turi pakankamai daug išimčių. Be to, jis nėra užtikrinamas jokiais prievartos priemonėmis valstybei, taigi galėtų būti laikomas daugiau „geros praktikos“ pavyzdžiu.

Taip pat pažymėtina, jog nacionalinės teisės interpretavimas, atsižvelgiant į direktyvų nuostatas, skiriasi nuo tiesioginio direktyvų taikymo ir nepriklauso nuo jo. Tiesioginis be apribojimų direktyvos taikymas galimas tik pasibaigus jos įgyvendinimo terminui. Be to, įmanomas tik tam tikrų direktyvos nuostatų tiesioginis taikymas. Tuo tarpu valstybių narių pareiga interpretuoti nacionalinę teisę, atsižvelgiant į direktyvos nuostatas, atsiranda nuo pat jos priėmimo; aiškinant nacionalinę teisę, reikia atsižvelgti į visas direktyvos nuostatas.

Apibendrinant reglamentų bei direktyvų taikymo specifiką, pažymėtina, jog reglamentai teismų praktikoje visada turi būti taikomi tiesiogiai, t. y. šalis savo argumentus be išimčių gali grįsti reglamento nuostatomis, tuo tarpu direktyvos tiesiogiai teismų praktikoje gali būti taikomos tik tada, kai jos jau yra įgyvendintos nacionaliniuose teisės aktuose. Tais atvejais, kai direktyvos yra neperkeltos į nacionalinius teisės aktus ir terminas įgyvendinti direktyvai dar nėra suėjęs, asmuo negali prieš valstybę tiesiogiai remtis neįgyvendintos direktyvos nuostatomis, tuo tarpu tuo atveju, kai terminas direktyvai perkelti jau suėjęs, asmuo turi teisę remtis direktyvos nuostatomis tiesiogiai, ginčydamas nacionalinės teisės nuostatas, nesuderinamas su direktyva, arba gindamas tokias teises,

⁴² 1994 m. liepos 14 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Faccini Dori / Recreb* (C-91/92, Rink. 1994, p. I-3325)

⁴³ 1984 m. balandžio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Von Colson and Kamann v. Land Nordrhein – Westfalen* (14/83, Rink. 1984, p. 1891)

⁴⁴ 1990 m. balandžio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Marleasing/ Comercial Internacional de Alimentacion* (C-106/89, Rink. 1990, p. I-4135)

⁴⁵ W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 132.

kurias užtikrinti privalo būtent valstybė. Tuo tarpu privačių asmenų atžvilgiu neperkelta į nacionalinius teisės aktus direktyva negali būti taikoma, tačiau šiuo atveju teismai turi pareigą (arba greičiau teisę) spręsti šalių ginčą, atsižvelgdami į neįgyvendintos direktyvos nuostatas.

2. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS TAIKYMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMUOSE

Kaip buvo minėta anksčiau, Europos Teisingumo Teismas yra nurodęs, jog nacionaliniai teismai turi pareigą aiškinti nacionalinę teisę, atsižvelgdami į Europos Sąjungos teisę⁴⁶. Tokia nuostata suponuoja teismų pareigą ne tik remtis Europos Sąjungos teise, bet ir netaikyti nacionalinio teisės akto tuo atveju, jeigu jis prieštarauja Europos Sąjungos teisei. Kaip pamatysime toliau, Lietuvos nacionaliniai teismai nors ir taiko Europos Sąjungos teisę, tačiau tik labai retais atvejais motyvuoja savo sprendimą taikyti vieną ar kitą Europos Sąjungos teisės aktą, neatsisako taikyti Europos Sąjungos teisės, kai toks taikymas jam nėra privalomas, taip pat dažni atvejai, kai nacionaliniai teismai vis dar vengia remtis Europos Sąjungos teisės nuostatomis.

Lietuvos Respublikos teismai su Europos Sąjungos teise susidūrė žymiai anksčiau nei Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Nors Europos Sąjungos teisė nacionaliniams teismams iki įstojimo ir nebuvo privaloma, tačiau priėmus politinį sprendimą integruotis į Europos Sąjungą, buvo būtina atlikti paruošiamuosius darbus, be kurių narystė Europos Sąjungoje apskritai nebūtu buvusi įmanoma. Vienas tokių paruošiamųjų darbų buvo nacionalinės teisės derinimas su Europos Sąjungos teise. Tokiu būdu dar prieš įstojimą 2003 metais buvo priimtos Teismų įstatymo, Administracinių teisės pažeidimų, Civilinio proceso ir Baudžiamojo proceso kodeksų pataisos. Šios pataisos, kurios įsigaliojo įstojimo į Europos Sąjungą dieną, padėjo du su Europos Sąjungos teisės taikymu susijusius pagrindus. Visų pirma, jos suteikė galimybes nacionaliniams teismams taikyti Europos Bendrijų teisę. Antra, pataisos numatė, kad nacionaliniai teismai gali arba privalo kreiptis preliminaraus nutarimo, kai iškyla Europos Bendrijų teisės galiojimo ar aiškinimo klausimas.⁴⁷ Taip pat šios pataisos įnešė šiek tiek aiškumo, susijusio su Europos Sąjungos teisės taikymu, nes įstatymuose buvo aiškiai įtvirtinta, jog „*teismas, nagrinėdamas bylas, taiko Europos Sąjungos teisės normas ir vadovaujasi Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais, preliminariais nutarimais Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ir galiojimo klausimais*“⁴⁸. Kita vertus, po to kai Lietuva tapo Europos Sąjungos nare šios nuostatos, įgalinančios nacionalinius teismus taikyti Europos Bendrijos teisę, nebėra tiek svarbios, kadangi pati pareiga taikyti Europos Bendrijų teisę kyla iš Europos Bendrijų steigimo sutarties. Juo labiau Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, priimtas iš karto po įstojimo ir papildęs

⁴⁶ 1970 m. gruodžio 17 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Internationale Handelsgesellschaft mbH/ Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel* (11/70, Rink. 1970, p. 1125)

⁴⁷ Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. // (2006) 31 E.L.Rev. P. 261.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 3 str. 5 dalis. //Valstybės Žinios, 2002, Nr. 36 – 1340.

Konstituciją, *inter alia* užtikrino, kad Europos Sąjungos teisė yra integrali nacionalinės teisės dalis ir ji turi būti taikoma tiesiogiai ir toks taikymas kyla iš tarptautinių sutarčių ir esant kolizijai, Europos Sąjungos teisė turi pirmenybę prieš nacionalinius įstatymus⁴⁹.

Taigi nors nacionaliniai teismai ir nebuvo įpareigoti taikyti Europos Sąjungos teisę iki įstojimo, visgi galime tik pagirti jų siekį remtis Europos Sąjungos teise. Kita vertus, net ir tuo atveju, jeigu Lietuva ir nebūtų tapusi Europos Sąjungos nare, Lietuvos nacionalinė statutinė teisė ir teismų praktika būtų buvusi orientuota į Europos Sąjungos teisę savanoriškai, kaip kad yra tose Europos valstybėse, kurios šiandien nėra Europos Sąjungos narės, pavyzdžiui, Norvegijoje ar Šveicarijoje⁵⁰.

Šioje dalyje autorė apibendrins dviejų teismų – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktiką, kurioje teismai tiesiogiai ar netiesiogiai taikė Europos Sąjungos teisę. Šių teismų praktika pasirikta neatsitiktinai – autorės nuomone būtent šie teismai darė ir daro didžiausią įtaką formuojant Lietuvos Respublikos teisminę praktiką. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo⁵¹ 33 str. 2 dalyje įtvirtinta, jog „*nagrinėdami bylas, teismai taip pat <...> atsižvelgia į Aukščiausiojo Teismo biuletenyje paskelbtas šio teismo nutartis bei Vyriausiojo administracinio teismo biuletenyje paskelbtus šio teismo sprendimus, nutarimus ir nutartis*“. Taigi akivaizdu, jog šiems teismams aktyviai taikant Europos Sąjungos teisę, žemesnių instancijų teismai taip pat turėtų perimti šį pavyzdį. Taip pat pažymėtina ir tai, jog iš šių teismų praktikos analizės atsispindi ir tai, kad Europos Sąjungos teisė vienaip ar kitaip yra taikoma ir žemesniųjų instancijų teismuose, kadangi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra „*kasacinės instancijos teismas įsiteisėjusiems bendrosios kompetencijos teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims, nutarimams ir įsakymams peržiūrėti*“⁵², o Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas taip pat yra ne tik pirmoji, bet ir apeliacinė instancija administracinių teisės pažeidimų byloms dėl apygardų bei apylinkių teismų priimtų teisės aktų⁵³.

Autorė taip pat pažymi, jog darbe daugiausia nagrinėjama teismų praktika po Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą dienos. Toks nagrinėjimo metodas pasirinktas atsižvelgiant į tai, jog iki įstojimo teismai neturėjo pareigos taikyti Europos Sąjungos teisę. Taip pat akivaizdu ir tai, jog Europos Sąjungos teisės taikymas iki įstojimo gali būti laikomas daugiau „geros praktikos“ pavyzdžiu aiškinant nacionalinės teisės nuostatas nei išsamiu bylos faktų, remiantis Europos

⁴⁹ Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. // (2006) 31 E.L.Rev. P. 261.

⁵⁰ Mikelėnas V. Europos Sąjungos teisės (ir valstybių atsakomybės principo) taikymas Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismuose. // Konferencijos „Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvoje: privačių asmenų teisės, valstybės pareigos ir atsakomybė“ pranešimas (Vilnius, 2006 m. gegužės 18 d.).

⁵¹ Valstybės žinios, 2006, Nr. 60 – 2121.

⁵² Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 str. 1 dalis. // Valstybės žinios, 2006, Nr. 60 – 2121.

⁵³ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 31 str. 1 dalies 2 ir 3 punktai. // Valstybės žinios, 2006, Nr. 60 – 2121.

Sąjungos teisės nuostatomis, argumentavimu. Nepaisant to darbe toliau bus nagrinėjama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktiką iki 2004 m. gegužės 1 d. ir po 2004 m. gegužės 1 dienos. Taip pat darbe bus remiamasi tiek tomis bylomis, kuriose teismų praktika aiškinant Europos Sąjungos teisę bei ją taikant buvo nuosekli, tiek tomis bylomis, kuriose buvo pareiga taikyti Europos Sąjungos teisę, tačiau šios pareigos buvo nepaisoma.

2.1 Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje

Kaip minėta anksčiau, Lietuvos Aukščiausiame Teisme bylos nagrinėjamos kasacine tvarka, ko pasėkoje šis teismas pasirinktas neatsitiktinai, nes, visų pirma, aprobuota šio teismo praktika yra privaloma žemesniems teismams, o, antra, šis teismas, atsakingas už vienodą teismų praktikos formavimą, buvo pirmasis Teismas pradėjęs taikyti Europos Sąjungos teisę savo bylose. Šiame skyriuje autorė apžvelgs du Lietuvos Aukščiausiojo Teismo veiklos laikotarpius – iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos ir po įstojimo į Europos Sąjungą dienos. Pirmasis Teismo veiklos laikotarpis bus aptariamas siekiant išsiaiškinti, kokiu pagrindu remdamasis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikė Europos sąjungos teisę, taip pat kokie buvo tokio taikymo ypatumai bei specifika. Antrasis laikotarpis nagrinėjamas atsižvelgiant į teismo poziciją šalių reikalavimų, paremtų Europos Sąjungos teise, atžvilgiu, taip pat aptariant pagrindines intelektinės nuosavybės bylas bei bylas, kuriose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikė Europos Sąjungos teisės aktus, suvienodinusius atskirus civilinio proceso teisės klausimus.

2.1.1 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika iki 2004 m. gegužės 1 d.

Jau prieš įstojimą į Europos Sąjungą LAT pradėjo priėminėti sprendimus, grindžiamus Europos Bendrijų teise. Antai jau 1998 metų rugsėjo 14 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *UAB Sirowa v. Konkurencijos Taryba*⁵⁴, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikomus Lietuvos teisės aktus analizavo ir aiškino atitinkamų Europos Sąjungos direktyvų kontekste, tačiau teismas tik pažymėjo, jog tam tikros nacionalinės nuostatos atitinka Europos Sąjungos direktyvose įtvirtintas nuostatas, jis nedetalizavo šiose direktyvose pateikiamų sąvokų ir principų, tuo labiau nenagrinėjo direktyvų teisinės padėties nacionalinių teisės aktų sistemoje.

Kitas pavyzdys galėtų būti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. sausio 25 dienos nutartis civilinėje byloje *UAB „Birštono mineraliniai vandenys ir Ko“ v. UAB „Naujieji Birštono*

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis byloje *Sirowa v. Konkurencijos Taryba*, Nr. 3K-53/1998.

mineraliniai vandenys“⁵⁵, kurioje Teismas aiškindamas „prekių kilmės vietos“ sąvoką rėmėsi Europos Komisijos reglamente Nr. 2081/92⁵⁶ išdėstytomis nuostatomis. Teismas pažymėjo, jog „prekių kilmės vieta visų pirma sietina su geografinė kilmė. Nors galiojančiame Lietuvos Respublikos Prekių ir paslaugų ženklų įstatyme nėra nuostatų dėl geografinių nuorodų ar geografinės kilmės, sąvokų, bet tokių sąvokų prekės ženklų atžvilgiu išaiškinimas yra tarptautiniuose dokumentuose“. Taigi akivaizdu, jog teismas vengė įvardinti, jog Europos Tarybos priimtas reglamentas yra Europos Sąjungos teisės aktas, jis taip pat nepažymėjo, kokiu pagrindu remiantis Europos Sąjungos teisės akto nuostatos turėtų būti taikomos. Tuo labiau teismas neanalizavo, kokia yra reglamento galia Lietuvos Respublikos teisės aktų sistemoje.

Laikoma, kad pirma byla, kurioje LAT visgi ryžosi įvardinti, kodėl teismų praktikoje turėtų būti remiamasi Europos Sąjungos teise yra 2000 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje „Aheuser-Busch Incorporated“ v. „Budejovichy Budavar N ir kt.“⁵⁷. Teismas pažymėjo, jog „atsižvelgiant į tai, kad šiuolaikinė intelektinės nuosavybės teisė yra ilgamečio teisės unifikavimo ir harmonizavimo šioje srityje rezultatas <...> bei įvertinus Lietuvos siekius integruotis į Europos Sąjungą ir šių siekių apspręstą nacionalinės teisės derinimą su Europos Sąjungos teise, Lietuvos Respublikos Prekių ir paslaugų ženklų įstatymo 3 straipsnio 4 punktą turi būti aiškinamas ir taikomas tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės kontekste“⁵⁸. Taigi LAT pareigą taikyti Europos Sąjungos teisę susiejo su Lietuvos būtinybe iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos harmonizuoti nacionalinius teisės aktus su Europos Sąjungos teisės aktais. Pažymėtina, jog panašiai šią pareigą tuo metu aiškino ir kitų Europos Sąjungos valstybių narių kandidačių teismai. Antai Lenkijos Konstitucinis Tribunalas aiškindamas Europos Sąjungos teisės privalomumą dar 1997 metais pažymėjo, jog Europos Sąjungos teisės privalomumas kyla iš Lenkijos asociacijos sutarties 68 ir 69 straipsnių nuostatų, kurios tiesiogiai įpareigoja suderinti nacionalinius įstatymus su Europos Bendrijų teisės aktais. Teismas taip pat pabrėžė, jog pareiga garantuoti įstatymų suderinamumą su Europos Bendrijų teisės aktais išplaukia iš pareigos interpretuoti egzistuojančius įstatymus taip, jog būtų užtikrintas didžiausias suderinamumo laipsnis⁵⁹.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje „Birštono mineraliniai vandenys ir Ko“ v. UAB „Naujieji Birštono mineraliniai vandenys“, Nr. 3K-3-25/2000.

⁵⁶ 1992 m. birželio 14 d. Komisijos reglamentas (EEB) dėl žemės ūkio produktų ir maisto produktų geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje „Aheuser-Busch Incorporated“ v. „Budejovichy Budavar N ir kt.“, Nr. 3K-3-554/2000.

⁵⁸ Analogišką nuostatą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įtvirtino ir savo 2003 m. sausio 7 d. nutartyje „Smirnova“ v. „UDV North America“, Nr. 3K-3-167/2003.

⁵⁹ Kühm Z. The application of European Law in the New Member States: Several (Early) Predictions. //German Law Journal, No. 03. 2006. P. 566.

Vertinant LAT poziciją aptartojoje byloje, pažymėtina, jog ši byla yra svarbi dėl kelių priežasčių. Visų pirma, tai buvo pirmas atvejis, kai argumentai, pagrįsti Europos Bendrijų teise, buvo aiškūs, nuoseklūs, struktūriškai ir sistematiškai įtvirtinti. LAT iš tikrųjų pasinaudojo Europos Sąjungos teise pagrįsdamas savo sprendimą, priešingai nei kitais atvejais, kai Teismas tik smulkiais nuorodomis nukreipdavo į Europos Bendrijų teisę, kas savo ruožtu nebuvo reikalinga, nes nacionaliniai įstatymai aiškiai akcentavo tą patį⁶⁰. Antra, teismas ne tik rėmėsi Europos Bendrijos teise, bet taip pat ir Europos Teisingumo Teismo praktika bei kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimais. Šiuo atveju LAT išreiškė nenuginčijamą nuostatą, jog „sprendžiant klausimą, ar įregistruotas prekės ženklas gali suklaidinti visuomenę, būtina vadovautis tam tikrais kriterijais, kurie leistų daryti objektyvią išvadą apie galimo visuomenės klaidinimo faktą. Nustatant tokius kriterijus, turi būti vadovaujama tiek Lietuvos, tiek ir tarptautinėje teisminėje praktikoje bei teisės doktrinoje suformuluotais principais“⁶¹. Nepaisant to, teismas savo siekį remtis Europos Sąjungos teise grindė ne tik Lietuvos pareiga prieš integruojantis į Europos Sąjungą suderinti nacionalinius teisės aktus su Europos Sąjungos teise, bet ir specifine reguliavimo sritimi, t. y. šiuo atveju intelektinės nuosavybės teise, kuri Europos Sąjungos mastu yra labai suvienodinta, dėl to nesiremti Europos Sąjungos teise sprendžiant bylas nacionaliniuose teismuose yra neįmanoma⁶². Tokią nuostatą LAT patvirtino ir savo 2003 m. gruodžio 15 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje „Beecham Group“ v. „Kelupas“⁶³, kurioje išreiškė aiškią ir nedviprasmišką nuostatą, jog „atsižvelgiant į šios kategorijos bylų specifiką (šiuo atveju intelektinės nuosavybės bylos – (pastaba – aut.), dar tik besiformuojančią ir labai nedidelę Lietuvos teismų praktiką, dėl ko ypač svarbus yra tinkamas šios teisės šakos normų aiškinimas ir taikymas, Lietuvos įsipareigojimus tarptautinei bendruomenei, priištus tiek stojant į Europos Sąjungą, tiek ir kitoms tarptautinėms organizacijoms, <...> šios teisės vystymasis, jos harmonizacija, teismų praktikos, atitinkančios tarptautinėms atitinkamų klausimų aiškinimo tendencijoms, atsižvelgiant į konkrečioje byloje kilusią problematiką, gali būti laikoma ir viešu, bet ne tik privačiu – ginčo šalių, interesu. Kalbant šiuo aspektu, reikšminga aplinkybe yra ir prekių ženklų teisės, lyginant su kitais teisės institutais, labai aukštas harmonizavimo su Europos Sąjungos teise lygis, Europos Sąjungos bei tarptautinių teisės aktų gausa bei įtaka nacionalinei teisei bei teismų praktikai, o taip pat tai, jog nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvoje įsigalios Bendrijos prekių ženklai, ir, suprantama, kils

⁶⁰ Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. // (2006) 31 E.L.Rev. P. 266.

⁶¹ Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rėmėsi tik vienu Europos Teisingumo Teismo sprendimu, tuo tarpu minėtoje „Smirnova“ v. „UDV North America“ byloje Teismas taikė jau bene penkis Europos Teisingumo Teismo sprendimus, taip pat pastarojoje byloje LAT pasirėmė ne tik Europos Teisingumo Teismo, bet ir Pirmosios instancijos Teismo sprendimais.

⁶² Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. // (2006) 31 E.L.Rev. P. 267.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje „Beecham Group“ v. „Kelupas“, Nr. 3K-3-1103/2003.

ginčiai tarp Bendrijos ženklų ir nacionalinių ženklų, kuriuos Lietuvos teismai turės nagrinėti be kita ko atsižvelgdami ir į besiformuojančios teismų praktikos tendencijas“. Taigi Teismas minėtoje byloje nurodė, jog pareiga remtis Europos Sąjungos teise kyla iš specifinio intelektinės teisės pobūdžio, jos aukšto suderinamumo su Europos Sąjungos teise, taip pat iš Europos Sąjungos teisės aktų gausos bei įtakos nacionalinei teisei bei teismų praktikai⁶⁴. Šiuo būdu Teismas pripažino, jog Europos Sąjungos teisės aktai, net ir neturėdami viršnacionalumo nacionalinių teisės aktų atžvilgiu ir nebūdami privalomi, turi didelę įtaką sprendžiant bylas nacionaliniuose teismuose. Tačiau reikėtų tik apgailestauti, jog, nors LAT minėtose byloje ir pagrindė savo teisę taikyti Europos Sąjungos teisės aktus, visgi tolesnėje savo praktikoje iki įstojimo į Europos Sąjungą, LAT vėl grįžo prie ankstesnės praktikos remtis Europos Sąjungos teisės aktais kaip *tarptautiniais dokumentais*, neišvelgiant jų specifiškumo ir neatskiriant jų nuo, pavyzdžiui, tarptautinių sutarčių bei cituoti šių teisės aktų nuostatas, neatsižvelgiant į tai, jog nacionaliniai teisės aktai įtvirtinta visiškai analogiškas nuostatas⁶⁵. Taip pat, pažymėtina, jog tolesnėse bylose LAT susilaikė ir nuo gilinimosi į Europos Bendrijų teisę, nebeanalizavo, kodėl Bendrijos teisė buvo taikoma, teismas daugiau nebesirėmė ir Europos Teisingumo Teismo praktika, išskyrus galbūt reikėtų paminėti LAT 2002 m. balandžio 2 d. nutartį civilinėje byloje *UAB “AAA” v. Lietuvos Respublikos valstybiniam patentų biurui*⁶⁶, kurioje teismas tik trumpai užsiminė, jog „*Europos Teisingumo Teismo praktika orientuoja į tai, kad vidutiniu vartotoju turi būti laikomas protingai gerai informuotas (angl. well-informed), protingai atidus ir apdairus vartotojas*“. Tačiau tokia trumpa nuoroda į Europos Teisingumo Teismo praktiką negali būti laikoma atitinkančia sąvokos „Europos Sąjungos teisės taikymas“ turinį. Anot teisės praktikų, šiuo ir kitais anksčiau minėtais atvejais Europos Bendrijų teisė iki įstojimo į Europos Sąjungą buvo laikoma grynai tarptautine teise, paneigiant jos specifinį pobūdį ir iš to išplaukiančias pasekmes. Tikėtina, jog šis specialaus Europos Bendrijų teisės pobūdžio ignoravimas kilo iš abstraktaus Europos Sąjungos, kaip tarptautinės organizacijos, supratimo⁶⁷.

2.1.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika po 2004 m. gegužės 1 d.

⁶⁴ Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. //(2006) 31 E.L.Rev. P. 267.

⁶⁵ Žr. Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. //(2006) 31 E.L.Rev. P. 267; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 01d. nutartis civilinėje byloje *UAB “Rasa”, UAB “Vegoplastas”, UAB “Druskininkų Rasa” v. R. Degutienės įmonė “Kertupis”,* Nr. 3K-3-875/2001; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 01d. nutartis civilinėje byloje *“Sėkmės sistemos” v. AB “Lietuvos telekomas”, UAB “Lietuvos telekomo verslo sprendimai”,* Nr. 3K-3-927/2001; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *„Distilleerderijen Erven Lucas Bols B.V v. UAB “Bennet Distributors”,* Nr. 3K-3-375/2003;

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 04 d. nutartis civilinėje byloje *UAB “AAA” v. Lietuvos Respublikos valstybiniam patentų biurui*, Nr. 3K-3-569/2002.

⁶⁷ Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. //(2006) 31 E.L.Rev. P. 267.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, situacija iš esmės pasikeitė. Pirma, visi Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismai kartu tapo ir Europos Sąjungos teismais, nes Lietuvos Respublikos teismai, kaip Europos Sąjungos valstybės narės teismai, turi tiesiogiai taikyti ir aiškinti Europos Sąjungos teisę. Antra, bendrosios kompetencijos Lietuvos teismai įgijo teisę, o tam tikrais atvejais ir pareigą kreiptis dėl preliminaraus sprendimo į Europos Teisingumo Teismą. Pažymėtina, jog šiai dienai dar nėra nė vieno tokio kreipimosi, tačiau tai nereiškia, jog LAT netaiko Europos Sąjungos teisės ar ja nesiremia, tai daugiau reiškia, jog jaunos valstybės narės teismas dar nėra susidūręs su tiek sudėtingomis bylomis, kuriose kiltų Europos Sąjungos teisės aiškinimo ar galiojimo klausimas. Tuo labiau, turi praeiti tikrai nemažai laiko, kol nacionaliniai teismai ir jų teisėjai įgys pakankamai patirties ir kvalifikacijos taikant Europos Sąjungos teisę, nes, kaip žinia, aiškinti Europos Sąjungos teisę yra sudėtingiau nei nacionalinę teisę, nes reikia analizuoti, ar yra Europos Teisingumo Teismo praktikos, kurioje jau būtų išaiškinta atitinkama direktyvos ar reglamento nuostata, taip pat reikia žiūrėti, kaip ši Europos Sąjungos norma aiškinama kituose valstybių narių teismuose, kaip tą normą aiškina doktrina ir tik neradus atsakymo į rūpimą klausimą vertėtų kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl preliminaraus nutarimo priėmimo.

Pirmaisiais metais po įstojimo žymaus pokyčio LAT praktikoje tikrai nepastebėsime. Tokia tendencija greičiausiai susiklostė todėl, jog visos bylos nagrinėtos LAT per pirmuosius metus po įstojimo daugiausia buvo susijusios su situacijomis, įvykusiomis iki Lietuvai tampa Europos Sąjungos nare. Tačiau tai nereiškia, jog teismas neturėjo taikyti Europos Sąjungos teisės, tačiau iš ankstyvosios teismo praktikos matyti, jog teismas susilaikė nuo detalesnio Europos Sąjungos teisės ir nacionalinės teisės santykio apibrėžimo. Kita vertus, po įstojimo į Europos Sąjungą, detaliam apibrėžus Europos Sąjungos teisės aktų galią Lietuvos teisės aktų sistemoje, tiek ginčo šalys, tiek ir teismai įgijo pilną teisę remtis Europos Sąjungos teise⁶⁸.

Pirmoji byla, kurią vertėtų panagrinėti yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis, priimta byloje *UAB „Samsonas“ v. AB „Panerių investicijos“*⁶⁹. Ši byla reikšminga tuo aspektu, jog tai buvo pirmas kartas, kai ginčo šalis pakvietė LAT kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl preliminaraus nutarimo priėmimo, siekiant išsiaiškinti, „ar esant aiškiai apibrėžtomis ir gerai vartotojams suvokiamoms skirtingoms žymenų reikšmėms visuomenės suklaidinimo tikimybė

⁶⁸ Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. // (2006) 31 E.L.Rev. P. 267 – 268.

⁶⁹ 2004 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *UAB „Samsonas“ v. AB „Panerių investicijos“*, Nr. 3K-3-461/2004.

išnyksta (dėl Tarybos direktyvos 89/104/EEB dėl valstybių narių prekių ženklų įstatymų derinimo⁷⁰ 5 str. 1 dalies (b) punkto)“. Pažymėtina, jog LAT atsisakė patenkinti šį prašymą, motyvuodamas tuo, jog „visuomenės suklaidinimo galimybės“ sampratos aiškinimas yra pateiktas ankstesnėje LAT praktikoje: „Dėl visuomenės suklaidinimo galimybės (angl. likelihood of confusion), tiek ir dėl vidutinio vartotojo sampratos, - kaip teisinių kategorijų - Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs 2003 m. sausio 7 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje „Smirnova“ v. „UDV North America“, Nr. 3K-3-167/2003, pateiktus išaiškinimus pagrindžiant Europos Teisingumo Teismo, Pirmosios instancijos teismo jurisprudencija“. Taigi šioje byloje LAT atsisakė kreiptis su prašymu priimti preliminarų sprendimą ne remdamasis tuo, jog Europos Teisingumo Teismo praktikoje šis klausimas jau buvo išspręstas, o remiantis tuo, jog šis klausimas jau buvo spęstas LAT praktikoje, remiantis Europos Teisingumo Teismo praktika. Tačiau Teismo paminėtoje byloje nebuvo atsakyta į klausimą, ar esant aiškiai apibrėžtomis ir gerai vartotojams suvokiamoms skirtingoms žymenų reikšmėms visuomenės suklaidinimo tikimybė išnyksta. Minėtoje byloje teismas tik pasisakė, kaip turėtų būti vertinama „dalies visuomenės suklaidinimo“ galimybė. Teismas laikėsi nuomonės, jog remiantis *acte clair* doktrina jis turi teisę nesikreipti į Europos Teisingumo Teismą, nes sprendžiamas Europos Sąjungos teisės taikymo klausimas yra toks aiškus, kad nepalieka jokios galimybės pagrįstoms abejonėms, koku būdu iškeltas klausimas turėtų būti išspręstas. Europos Teisingumo Teismas *CILFIT*⁷¹ byloje yra pabrėžęs, jog nacionalinis teismas turi teisę nesikreipti į Europos Teisingumo Teismą preliminarus nutarimo tik išsiaiškinęs, jog iškeltas klausimas yra vienodai aiškus ir kitų valstybių narių teismams, ir Europos Teisingumo Teismui. „Ar tokia galimybė egzistuoja, reikia įvertinti atsižvelgiant į Bendrijos teisės savybes, į konkrečius sunkumus, su kuriais susiduriama ją aiškinant, ir į riziką, kad teismų praktika Bendrijos viduje gali išsiskirti“⁷². Taigi akivaizdu, jog LAT, nors ir laikėsi *acte clair* nuostatos, jog iškilęs klausimas yra aiškus ir nepaliekantis pagrįstų abejonių, tačiau jis nepagrindė savo nuomonės nei Europos Teisingumo Teismo praktika, nei kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų praktika, tuo labiau teismas nevertino Tarybos direktyvos 89/104/EEB dėl valstybių narių prekių ženklų įstatymų derinimo nuostatų, susijusių su visuomenės suklaidinimo galimybe.

Kita vertus šioje byloje LAT dar kartą pažymėjo, jog atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos specifinį pobūdį, t. y. į tai, jog nagrinėjamoji byla yra kilusi iš intelektinės nuosavybės teisinių santykių, konkrečiai – prekių ženklų teisinės apsaugos bei į aukštą šio instituto harmonizavimo su

⁷⁰ 1988 m. gruodžio 21 d. Pirmoji Tarybos direktyva 89/104/EEB valstybių narių įstatymams, susijusiems su prekių ženklais, suderinti.

⁷¹ 1982 m. spalio 6 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *CILFIT v. Ministry of Health* (C-283/81, Rink. 1982, p. 3415)

⁷² 2005 m. rugsėjo 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Intermodal Transports* (C-495/03, Rink. 2005, p. I-8151)

Europos Sąjungos teise lygi, Europos Sąjungos teisės aktų įtaka nacionalinei teisei yra akivaizdi ir dėl to Europos Sąjungos teisės aktai turėtų būti taikomi nacionaliniams teismams sprendžiant ginčus tarp šalių. Visgi teismas taip pat nurodė ir antrąją priežastį, kodėl nacionaliniuose teismuose reikėtų taikyti Europos Sąjungos teisę: „*Kita vertus, pažymėtina, jog dalis nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintų teisės normų, atitinkančių Europos Sąjungos teisės normas, yra tiesiog dėl pačios nacionalinės teisės vystymosi, bet nebūtinai vien tik dėl paties teisės harmonizavimo proceso. Taigi tiek dėl pirmosios, tiek ir dėl antrosios priežasčių, dažnai aiškinant ir taikant nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintas teisės normas, tuo pačiu yra taikomos ir Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintos nuostatos, netgi jeigu konkrečiai tos Europos Sąjungos teisės normas ir nėra įvardijamos*“. Tokia išvada gal ir yra logiška, tačiau atsižvelgiant į tai, jog byla buvo priimta jau po įstojimo į Europos Sąjungą dienos (2004 m. rugsėjo 27 d.), reikia pastebėti, jog tiek pirmoji, tiek ir antroji išvados dar atspindi LAT poziciją, susiklosčiusią iki Lietuvai tampa Europos Sąjungos nare. Taigi toks Europos Sąjungos teisės taikymo nacionaliniuose teismuose argumentavimas toli gražu prasilenkia su to meto teisine situacija.

Toliau vertėtų panagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės 12 d. nutartį civilinėje byloje *Lietuvos medicinos darbuotojų profesinė sąjunga v. VŠĮ Kauno miesto greitosios medicinos pagalbos stotis*⁷³, kurioje LAT neatsižvelgė į tą faktą, jog kasatoriaus siūloma taikyti Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo⁷⁴ Europos Bendrijoje dar nebuvo perkelta į Lietuvos nacionalinius teisės aktus⁷⁵. Teismas nenagrinėjo, ar šioje byloje ieškovas turėjo teisę remtis neperkeltos į nacionalinę teisę direktyvos nuostatomis, šiuo atveju, jis tik konstatavo, jog atsakovas nepažeidė Direktyvos 2002/14/EB nuostatų, taigi teismas pasirinko lengviausią kelią – įvertinti šalių reikalavimus direktyvos kontekste, nors akivaizdu, jog to jis neturėjo daryti, nes tam, kad asmuo galėtų tiesiogiai remtis direktyvos nuostatomis, viena iš pagrindinių sąlygų turi būti ta, jog valstybė narė arba neįgyvendino direktyvos, arba įgyvendino ją netinkamai⁷⁶. Aišku, reikia pagirti LAT iniciatyvą taikyti Europos Sąjungos teisę net ir tose bylose, kuriose tai nėra privaloma, tačiau pabrėžtina, jog teismas neturėtų sekti vienos iš šalių pateiktais argumentais, kuriuose remiamasi tam tikromis Europos Sąjungos teisės nuostatomis, o turėtų turėti savo kritinę nuomonę, ar Europos Sąjungos teisė turėtų būti taikoma šalių ginčo atveju.

⁷³ 2004 m. gegužės 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Lietuvos medicinos darbuotojų profesinė sąjunga v. VŠĮ Kauno miesto greitosios medicinos pagalbos stotis*, Nr. 3K-3-301.

⁷⁴ 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos Bendrijoje. OL 2002, L 80, p. 29 – 34.

⁷⁵ Direktyvos įgyvendinimo terminas turėjo pasibaigti 2005 m. kovo 23 d. (11 str.)

⁷⁶ 1979 m. balandžio 5 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas C-148/78, *Ratti* (C-148/78, Rink. 1979, p. 1629).

2005 m. LAT praktika, susijusią su Europos Sąjungos teisės taikymu, geriausiai apibūdina dvi bylos – tai 2005 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje *Julius Meinel International AG v. Gustav Paulig Ltd*⁷⁷ ir 2005 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje *Unilever N.V. v. UAB „Varta“*⁷⁸. Pirmojoje byloje, priešingai nei anksčiau aptartojoje, kai teismas sekė ieškovo siūlymu taikyti direktyvos nuostatas, LAT paprieštaravo atsakovo pateiktiems argumentams, kuriuose buvo remiamasi Europos Teisingumo Teismo suformuluotoms taisyklėms: „*Pripažinus, kad atsakovo prekių ženklas neturi itin stipriai išreikšto skiriamąjo bruožo (juo atsakovas nepagrįstai laikė prekių ženklo žodinį elementą „PRESIDENT“), nepagrįstos atsakovo nuorodos į Europos Teisingumo Teismo preliminarinius nutarimus – 1997 m. lapkričio 11 d. nutarimą, priimtą byloje Sabel BV v. Puma AG, bylos Nr. C-251/95, ir 1998 m. rugsėjo 29 d. nutarimą, priimtą byloje Canon Kabushiki Kaisha v. Metro-Goldwyn-Mayer Inc., bylos Nr. C-39/97, nes šiuose nutarimuose akcentuojama tikimybė, kad vėlesnio prekės ženklo registracija bus pažeistos pirmiau registruoto prekių ženklo savininko teisės ir atsiras sukloidinimo galimybė, jeigu šis prekių ženklas turi itin stipriai (paryškinta – aut.), per atskirą prekių ženklo elementą (komponentą) išreikštą skiriamąjį bruožą*“. Taigi teismas nesutiko su šalies pateiktais argumentais, taip pat išaiškino, kokioms sąlygoms esant turėtų būti taikomas atsakovo paminėtasis Europos Teisingumo Teismo sprendimas.

2005 m. kovo 23 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyje *Unilever N.V. v. UAB „Varta“* nesutiko su atsakovo išsakyta pozicija, taip pat jis nevertino ir ieškovo argumentacijos, kurioje buvo remiamasi Europos Teisingumo Teismo praktika. Teismas savo sprendimą pagrindė visiškai kitais Europos Teisingumo Teismo sprendimais nei nurodė ieškovas. Tokia LAT pozicija paaiškintina tuo, jog teismas, nors ir sutiko su žemesniųjų teismų sprendimais netenkinti ieškovo reikalavimų, tačiau pasirinko kitus motyvus, kodėl ieškinys turėtų būti atmestas kaip nepagrįstas. Teismas akcentavo *individualius* pakuočių požymius, ko žemesnieji teismai nepastebėjo ir nenagrinėjo. Teismas taip pat pasiremdamas Europos Teisingumo Teismo praktika pažymėjo, jog „*vertinant erdvinį formų, šiuo atveju – buitinės chemijos pakuočių, kuriose ginčo šalys realizuoja analogišką produkciją, panašumą, reikia turėti omenyje ir įvertinti tai, ar pakuočių sutampantys požymiai apskritai nėra būdingi ir įprasti tam tikrų prekių pakuotėms (visiškai ar iš dalies), kaip tam tikrų prekių pakavimo raidos rezultatas, ir nulemti tų pakuočių funkcinių savybių. <...> Taigi, kai yra lyginamos pakuotės (erdvinės formos), kuriose yra dėl atitinkamos tų pakuočių paskirties ir funkcinių savybių sutampančių požymių arba tie sutampančios požymiai yra būdingi ir įprasti tam tikrų prekių pakuotėms (visiškai ar iš dalies), kaip tam tikrų prekių pakavimo raidos rezultatas,*

⁷⁷ 2005 m. kovo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Julius Meinel International AG v. Gustav Paulig Ltd*, Nr. 3K-3-135.

⁷⁸ 2005 m. kovo 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Unilever N.V. v. UAB „Varta“*, Nr. 3K-3-150.

svarbu atkreipti dėmesį į tų pakuočių individualizuojamuosius požymius (paryškinta – aut.) ir, atsižvelgiant į tai, spręsti, yra ar nėra pagrindas taikyti atsakovo atžvilgiu PŽĮ 38 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtintą teisės normą.“ Taigi LAT pozicija šioje byloje buvo labai aiški, konkreti ir argumentuota, kas rodo, jog teismas peržengė Europos Sąjungos teisės taikymo barjerą ir pradėjo daug atidžiau vertinti abiejų šalių argumentus Europos Sąjungos teisės kontekste. Taip pat pagirtina teismo argumentacija, susijusi su Europos Teisingumo Teismo praktikos analize, nes šioje byloje teismas rėmėsi pačiais naujausiais Europos Teisingumo Teismo ir Pirmosios instancijos teismo sprendimais. Taigi galima teigti, jog jau 2005 metų pabaigoje LAT praktika, susijusi su Europos Sąjungos teisės taikymu tapo aiškesnė, tvirtesnė ir labiau argumentuota.

Vertinant LAT praktiką, pagal bylų kategorijas, kuriose jis dažniausiai taiko Europos Sąjungos teisę, akivaizdu, jog pirmąją vietą užima bylos, susijusios intelektine nuosavybe, o ypač su pramonine nuosavybe (patentai, prekių ženklai, dizainas). Šiuo atveju vertėtų panagrinėti kelias 2006 m. LAT bylas, kuriose buvo veiksmingai taikyta Europos Sąjungos teisė. Visas šia bylas vienija bendras bruožas, jog jos yra susijusios su prekės ženklo savininko interesų gynimu ir apsauga.

Pirmojoje nutartyje, priimtoje 2006 m. kovo 22 d.⁷⁹ atsakovas, vertindamas žemesniųjų teismų priimtus sprendimus, kuriais prekių ženklo LODIGREL tarptautinė registracija buvo pripažinta negaliojančia, pažymėjo, jog „bylą nagrinėję teismai, priimdami skundžiamuosius procesinius sprendimus, nukrypo nuo Europos Teisingumo Teismo bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos praktikos. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl ginčijamojo prekių ženklo galėjimo būti prekių ženklu, neatsižvelgė į prekių ženklo funkciją, neanalizavo, kaip vidutinis vartotojas suvokia prekių ženklą LODIGREL ir kokią informaciją šis prekių ženklas teikia būtent tokiam vartotojui“. Pritardamas šiai atsakovo nuomonei LAT pabrėžė, jog „atsakovo prekių ženklą LODIGREL sudaro trys skiemenys (LO, DI ir GREL), taigi dalis GREL yra tik viena iš ženklą sudarančio žodžio dalių. Pirmieji du skiemenys LODI šiam prekių ženklui neabejotinai suteikia išskirtinumą. Taip pat pažymėtina, kad vidutinis vartotojas - protingai gerai informuotas, atidus ir apdairus – paprastai ženklą suvokia kaip visumą ir neanalizuoja jo atskirų detalių“. Taigi teismas, nors vienareikšmiškai ir neįtvirtino, jog žemesniųjų instancijų teismai nukrypo nuo Europos Teisingumo Teismo suformuotos praktikos, tačiau pritarė atsakovo nuomonei, jog teismai netinkamai analizavo, kaip vidutinis vartotojas paprastai suvokia ženklą ir kokie požymiai suteikia ženklui individualumo.

⁷⁹ 2006 m. kovo 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Sanofi-Synthelabo v. Egis Gyogyszergyar RT*, Nr. 3K-3-202.

Kitoje byloje⁸⁰ atsakovas, nesutikdamas su žemesniųjų teismų sprendimais išreiškė nuomonę, jog teismai konstatuodami klaidinamą panašumą tarp ieškovo prekių ženklo ir atsakovo firmos vardo (juridinio asmens pavadinimo) ir sprenddami galimybę suklaidinti visuomenę, nukrypo nuo Europos Teisingumo Teismo suformuluotos praktikos. Tačiau atsakovas nenurodė, kokie būtent teismų argumentai davė realų pagrindą abejoti, jog buvo netinkamai suprastos Europos Teisingumo Teismo nuostatos, atsakovas taip pat nepateikė konkrečių Europos Teisingumo Teismo suformuluotų išaiškinimų, tik nurodė į šio teismo priimtus sprendimus. Šiuo atveju LAT, vertindamas tokią atsakovo argumentaciją pažymėjo, jog nors „šiu dviejų pramoninės nuosavybės objektų – firmų vardų (juridinių asmenų pavadinimų) ir prekių ženklų teisinė apsauga (bei reikalavimai kiekvieno iš jų teisinei apsaugai) nėra visiškai autonomiška, o šie objektai – atsieti vienas nuo kito⁸¹ ir nors <...> kiekvienas iš šių objektų turi atlikti jam priskirtą funkciją, vis tik jų atliekamos funkcijos turi harmoningai tarpusavyje derėti, nes juridiniai asmenys (turintys tam tikrus pavadinimus) savo gaminamoms prekėms ir (arba) teikiamoms paslaugoms žymėti paprastai naudoja atitinkamus prekių ženklus, o rinkoje esantys prekių ženklai yra tam tikrų juridinių (arba fizinių) asmenų nuosavybė. Jeigu šis harmoningas santykis bus iškreipiamas, atsiras visuomenės suklaidymo galimybė: tam tikri prekių ženklai be pagrindo bus siejami su juridiniais asmenimis, kaip ir vice versa juridiniams asmenims bus priskiriami tam tikri prekių ženklai, su kuriais iš tiesų jie nėra kaip nors susiję“. Teismas taip pat skyrė didelį dėmesį „plačiai žinomo prekės ženklo“ sąvokos analizei, kurią pagrindė Europos Teisingumo Teismo suformuotais išaiškinimais, kas rodo, jog teismas vis dažniau aiškindamas nacionaliniuose teisės aktuose neįtvirtintas ir teismų praktikoje nesuformuluotas sąvokas, remiasi Europos Teisingumo Teismo praktika.

Vertinant aptartąsias bylas, kuriose ginčo šalys vienaip ar kitaip rėmėsi Europos Sąjungos teise, galima būtų pažymėti, jog šalys po įstojimo į Europos Sąjungą vis dažniau, siekdamos pagrįsti savo atsikirtimus ar reikalavimus, remiasi ne tik Europos Sąjungos nuostatomis (direktyvomis, reglamentais), bet ir Europos Teisingumo Teismo praktika. Žinoma, tokia ginčo šalių iniciatyva yra sveikintina, nes kuo daugiau šalys grįs savo nuomonę Europos Sąjungos teise, t. y. motyvuos, jog žemesnieji teismai netaikė ar netinkamai taikė vieną ar kitą reglamento ar direktyvos nuostatą, taip pažeisdami jų teises, taip pat, jog žemesnieji teismai savo sprendimuose nukrypo nuo Europos Bendrijų Teisingumo Teismo suformuluotos praktikos, tuo dažniau LAT bus priverstas taikyti ir nagrinėti Europos Sąjungos nuostatas, nes, kaip žinia, LAT yra saistomas Lietuvos Respublikos

⁸⁰ 2006 m. kovo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Kirkbi A/S* (procesinis teisių perėmėjas – Danijos bendrovė „Lego Juris A/S“) v. UAB „Legosta“, Nr. 3K-3-209.

⁸¹ Pagrįsdamas šią nuostatą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rėmėsi Europos Teisingumo Teismo praktikoje suformuluotais principais. Sutikdamas su šiais savo argumentais LAT šia byla rėmėsi ir savo 2006 m. gegužės 10 d. nutartyje „TECNOSERVICE SRL“ v. UAB „Neono linija“, Nr. 3K-3-325.

civilinio proceso kodekso 353 str. 1 d. įtvirtintos pareigos patikrinti „*apskūstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu*“, o tai savo ruožtu reiškia, jog LAT negali nepasisakyti dėl šalies išsakyto argumento, kuriame keliamas teisės taikymo klausimas. Kita vertus, šalių teisė remtis Europos Sąjungos teise įneša nemažai pailiavos, nes pastebima tendencija, jog šalys Europos Sąjungos teisės nuostatomis remiasi neapgalvotai, tik siekdamos išsisukti iš susidariusios situacijos, todėl šiuo atveju LAT praktika, kurioje teismas nepasisakė dėl šalių argumentų, susijusių su Europos Sąjungos teise, neturėtų būti smerkiama, nes teismo pareiga yra tinkamai išaiškinti visus teisės aktus (tiek, nacionalinius, tiek ir Europos Sąjungos), taip teisingai išsprendžiant šalių ginčą. Todėl svarbu, jog LAT turėtų savo tvirtą nuomonę ir sektų vienos iš šalių pasiūlytu Europos Sąjungos teisės aktų taikymo keliu tik tuo atveju, kai toks taikymas, jo nuomone, yra logiškas, teisingas ir gali būti pagrindžiamas Europos Teisingumo Teismo praktika.

Paskutinė byla, susijusi su intelektinės nuosavybės teise, kurią svarbu panagrinėti yra LAT 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje *Nike International Ltd.* v. *UAB „Rivona“*⁸². Ši byla reikšminga tuo, jog teismas bene pirmą kartą aiškiai ir nedviprasmiškai tiesiogiai taikė Europos Sąjungos teisę (šiuo atveju 2003 metų liepos 22 d. Europos Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1383/2003 dėl muitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurios turi būti imamosi prekių atžvilgiu nustačius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teise⁸³). Teismas šioje byloje akcentavo, jog nacionalinės teisės nuostatos turėtų būti aiškinamos ir taikomos sitematiškai kartu su kitomis (šiuo atveju Europos Sąjungos teisės) normomis. Teismas taip pat pažymėjo, jog „*tiek Europos Sąjungos, tiek ir nacionalinėje teisėje yra akcentuota intelektinės nuosavybės teisių subjekto teisė pasirinkti jo pažeistų teisių gynimo būdą*“. Taigi teismas pripažino tiesioginį Europos Sąjungos teisės normų galiojimą nacionalinėje teisėje. Negana to teismas taip pat netiesiogiai išreiškė nuomonę, jog Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare Europos Sąjungos teisės aktai tapo nacionalinės teisės sudedamąja dalimi, ko pasėkoje nacionaliniai teisės aktai, reglamentavę analogiškus santykiu, neteko galios ir dėl to teismai, siekdami išvengti Europos sąjungos teisės taikymo, negali nagrinėdami bylas remtis negaliojančiais teisės aktais⁸⁴.

Taigi, kaip matyti iš aptartos praktikos LAT Europos Sąjungos teisę dažniausiai taiko intelektinės nuosavybės bylų grupei, tačiau tai nėra vienintelė kategorija, kurioje LAT savo

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje *Nike International Ltd.* v. *UAB „Rivona“*, Nr. 3K-3-669.

⁸³ 2003 m. liepos 22 d. Europos Tarybos Reglamento 1383/2003/EB dėl muitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurios turi būti imamosi prekių atžvilgiu nustačius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teise. OL 2003, L. 196, p. 7 – 14.

⁸⁴ LAT pažymėjo, jog „*pirmosios instancijos teismas nepagrįstai taikė Muitinės kodeksą ir Intelektinės nuosavybės apsaugos importuojant ir eksportuojant prekes įstatymą, nes šie teisės aktai yra (Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare – aut.) neteko galios, todėl atgaline tvarka negalioja*”.

praktikoje remiasi Europos Sąjungos teisės normomis. Šiuo atveju paminėtinos bylos, susijusios su Europos Sąjungos teisės aktais, suvienodinusiems atskirus civilinio proceso teisės klausimus – teisingumą, teismo šaukimų ir pranešimų įteikimą, įrodymų rinkimą, Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą. Paminėti šie reglamentai Europos Sąjungos mastu suvienodinę civilinio proceso teisę⁸⁵:

- 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas (EB) „Briuselis I“ dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo⁸⁶,
- 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas (EB) „Briuselis II bis“ dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000⁸⁷,
- 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse⁸⁸,
- 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos Reglamentas (EB) dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ir komercinėse bylose⁸⁹,
- 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) dėl bankroto bylų⁹⁰.

Kalbant apie šių reglamentų taikymą, pažymėtina, jog šiuo metu jau yra išnagrinėtos dvi bylas, kuriose buvo taikytos dviejų anksčiau minėtų reglamentų (Reglamentas (EB) „Briuselis I“ dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo ir Reglamentas (EB) dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse) nuostatos.

Pirmoji byla⁹¹ susijusi su Reglamento „Briuselis I“ taikymu. Šioje byloje teismas, visų pirma, atmetė ieškovo argumentą, jog reglamentas apskritai negali būti taikomas teismų praktikoje, remiantis CPK 780 str., numatančiu, jog tarptautinio civilio proceso santykiams reguliuoti gali būti taikomos tik CPK nuostatos išskyrus tuos atvejus, kai šiuos santykius reglamentuoja tarptautinė sutartis, kurios dalyvė yra Lietuvos Respublika. Savo nuomonę teismas grindė, tuo, jog „*Europos Sąjungos teisės galiojimas mūsų valstybėje turi būtent konvencinį pagrindą*“ ir į tai atsižvelgtina

⁸⁵ Mikelėnas V. Europos Sąjungos teisės (ir valstybių atsakomybės principo) taikymas Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismuose. //Konferencijos „Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvoje: privačių asmenų teisės, valstybės pareigos ir atsakomybė“ pranešimas (Vilnius, 2006 m. gegužės 18 d.).

⁸⁶ 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas 44/2001/EB dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, OJ 2001, L 012.

⁸⁷ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas 2201/2003/EB dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą 1347/2000/EB. OJ 2003, L 338.

⁸⁸ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas 1348/2000/EB dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. OJ 2000, L 160.

⁸⁹ 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos Reglamentas 1206/2001/EB dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ir komercinėse bylose OJ 2001, L 174.

⁹⁰ 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas 1346/2000/EB dėl bankroto bylų OJ 2000, L160.

⁹¹ 2006 m. kovo 6 d. LAT nutartis civilinėje byloje UAB „Bleiras“ v. „TIMA TRANSPORTS“, Nr. 3K-3-170.

aiškinant nurodytą CPK 780 str. normą. Teismas taip pat pažymėjo, jog CPK 780 str. nustatyta taisyklė, kad CPK nuostatos taikomos, jeigu tarptautinė sutartis, kurios dalyvė yra Lietuvos Respublika, atitinkamų santykių nereglementuoja kitaip. Lietuvos Respublika daugiašalės sutarties pagrindu 2004 m. gegužės 1 d. tapo Europos Sąjungos nare. ES institucijos bendriems siekiams įgyvendinti pagal konvenciniu pagrindu nustatytą kompetenciją išleidžia įvairius teisės aktus, todėl tarptautinio civilinio proceso šaltinis, sprendžiant civilinių bylų teisingumo klausimus, yra minėtasis reglamentas. Kita vertus, teismas, nors ir sutiko, jog reglamente įtvirtintos taisyklės turi būti taikomos tiesiogiai, tačiau jis, remdamasis Reglamento „Briuselis I“ 2 str. įtvirtinta nuostata, jog byla yra teisinga atsakovo buveinės valstybės narės teismui (šiuo atveju atsakovo buveinė buvo Prancūzijoje), pripažino, jog Lietuvos teismams ši byla nėra teisinga. Autorės nuomone, teismas neteisingai nusprendė, jog byla yra neteisinga Lietuvos Respublikos teismams, kadangi neįsigilino į reglamento specialiąsias nuostatas, kurios įtvirtina išimtis, numatančias kada reglamento 2 str. yra netaikomas. Teismas nekvalifikavo šalių ginčo, t. y. nekonstatavo, jog ginčas yra kilęs iš kvazisutartinių santykių ir neteisingai pritaikė minėtąjį bendrąjį reglamento straipsnį, nes šiuo atveju turėjo būti taikoma reglamento 5 str. 3 dalyje nustatyta taisyklė, jog *„valstybėje narėje nuolat gyvenančiam asmeniui kitoje valstybėje narėje byla dėl civilinės teisės pažeidimų, delikto arba kvazidelikto gali būti iškelta vietos, kurioje įvyko žalą sukėlus įvykis ar jis gali įvykti“*. Šiuo atveju žala atsirado Lietuvoje, taigi ir bylą turėjo nagrinėti nacionaliniai Lietuvos teismai. Be to, teismas ne tik nesiaiškino šalių ginčo prigimties, bet taip pat ir nesirėmė Europos Teisingumo Teismo praktika, kurioje buvo spręstas šio reglamento taikymo klausimas.

Kita LAT byla⁹², priešingai nei anksčiau aptartoji gali būti laikoma pavyzdžiu žemesnės instancijos teismams sprendžiant bylas, kuriose turi būti taikoma Europos Sąjungos teisė. Šioje byloje teismas ne tik išsamiai⁹³ išnagrinėjo tiesiogiai taikomas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamento 1348/2000/EB dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse nuostatas⁹⁴, bet taip pat ir paprieštaravo žemesniųjų instancijų teismų įtvirtintai nuostatai, jog turi būti vadovaujama CPK 805 straipsniu, o ne reglamento nuostatomis ir

⁹² 2006 m. gruodžio 29 d. LAT nutartis civilinėje byloje *„Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra“ v. Dekont International s.r.o.*“, Nr. 3K-3-690.

⁹³ Teismas pagrįsdamas byloje dalyvaujančio asmens teisę į gynybą, kai dėl jo yra priimtas sprendimas už akių vadovavosi naujausia Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika ir iš išsakė šioje byloje suformuluotus ETT principus, susijusius su minėto reglamento nuostatų taikymu.

⁹⁴ Teismas pažymėjo, jog nors reglamento nuostatos ir *„nedetalizuoja, kokie teisminiai ir neteisminiai dokumentai turi būti perduodami laikantis jame nustatytos tvarkos, tačiau valstybės narės yra nurodžiusios, kokius dokumentus jos pripažįsta teisminiais ir neteisminiais. Lietuva pranešė, kad teisminiai dokumentai pagal šį Reglamentą yra teismo šaukimai, pranešimai, ieškovo ir atsakovo pareiškimai, trečiųjų asmenų paaiškinimai, vykdomieji raštai, sprendimai, nutarimai, nutartys. Taigi nurodyti dokumentai byloje dalyvaujančiam asmeniui, kuris yra kitos Europos Sąjungos valstybės narės fizinis ar juridinis asmuo, turi būti siunčiami pagal Reglamento nustatytą tvarką“*.

pažymėjo, jog tokie pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų argumentai „neatitinka Europos Sąjungos teisės nuostatų bei nacionalinės civilinio proceso teisės bendrųjų principų. Pagal Lietuvos Respublikos CPK 3 straipsnio 5 dalį teismas, nagrinėdamas bylas, taiko Europos Sąjungos teisės normas ir vadovaujasi Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais, preliminariais nutarimais Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ir galiojimo klausimais. Europos Sąjungos valstybių narių santykius, bendradarbiaujant civilinėse bylose, kuriose teisminiai ar neteisminiai dokumentai turi būti perduodami iš vienos valstybės narės į kitą, kad būtų joje įteikti, reglamentuoja pirmiau nurodytas 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas 1348/2000/EB.“ Taigi teismas panaikino žemesnių instancijų teismų sprendimus, pabrėždamas, jog „bylą nagrinėję teismai nesivadovavo Europos Sąjungos teisės viršenybės ir pagrindiniais proceso teisės principais, netinkamai taikė proceso teisės normas, dėl ko teismų nutartys negali būti pripažintinos teisėtomis.“ Svarbu, tai, jog tai buvo pirmas kartas, kai LAT savo praktikoje paminėjo Europos Sąjungos teisės viršenybės principą.

Taigi aptarus LAT praktiką, kurioje teismas taikė Europos Sąjungos teisę, vertėtų pažymėti, jog teismas Europos Sąjungos teisės normas dažniausiai taiko tokiose bylose, kuriose Europos Sąjungos teisės taikymas yra „neišvengiamas“, t. y. arba šalių santykiai yra reglamentuojami reglamentų nuostatomis, kurių taikymas yra privalomas arba tokio taikymo reikalauja pačios šalys, arba teismas remiasi savo ankstesne praktika, kurioje jau yra pasisakęs dėl vienos ar kitos Europos Sąjungos teisės nuostatos taikymo. Autorės nuomone, toks taikymas neatitinka pačios sąvokos „Europos Sąjungos teisės taikymas“, nes taikymas neapsiriboja tik tam tikros reglamento nuostatos nurašymu ar pasakymu, jog tam tikra nacionalinė nuostata atitinka direktyvos nuostatą. Šiuo atveju teismas, siekdamas tinkamai taikyti Europos Sąjungos teisę privalo aiškinti ir analizuoti jos norma, ši analizė turi būti pagrįsta Europos Teisingumo Teismo praktika, taip pat kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų praktika, taigi vargu ar nuorodą į atitinkamą direktyvos straipsnį galime laikyti Europos Sąjungos teisės taikymu, tačiau paskutinės bylos analizė nuteikia optimistiškai ir rodo, jog su laiku Europos Sąjungos teisės taikymas taps pastovesnis, nusistovės tam tikri šios specifinės teisės aiškinimo ir taikymo principai.

2.2 Europos Sąjungos teisės taikymas Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje

Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas, kaip ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, būdamas kartu ir Europos Sąjungos teismas, savo veikloje taip pat taiko Europos Sąjungos teisę. Nors Vyriausiasis administracinis teismas yra dar labai jaunas teismas, tačiau pažymėtina, jog jo aktyvumas taikant Europos Sąjungos teisę yra žymiai didesnis nei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo.

Tai lemia keletas priežasčių. Visų pirma, pati Europos Sąjungos teisės yra sudaryta iš administracinio pobūdžio taisyklių, dėl ko Vyriausiajam administraciniam teismui taikyti Europos Sąjungos teisės normas yra daug paprasčiau. Antra, tiek Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, tiek Europos Teisingumo Teismas nagrinėja bylas, kylančias iš panašių teisinių santykių, pavyzdžiui, konkurencijos, aplinkos apsaugos, mokesčių, socialinės apsaugos, muitų, žemės ūkio ir kitos bylos. Trečia, minėti santykiai Europos Sąjungos mastu yra labai plačiai reglamentuojami, ko pasekoje Vyriausiasis administracinis teismas yra priverstas taikyti Europos Sąjungos teisę. Taigi atsižvelgiant į šias priežastis, akivaizdu, jog Vyriausiojo administracinio teismo praktika yra aktuali, siekiant darbe iškeltų tikslų.

Šiame skyriuje autorė Vyriausiojo administracinio teismo praktiką nagrinės trimis kryptimis: visų pirma, bus aptarta Vyriausiojo administracinio teismo ir Europos Teisingumo Teismo kooperacijos galimybė, antra, autorė apžvelgs Vyriausiojo administracinio teismo praktiką iki 2004 m. gegužės 1 d. ir, trečia, autorė supažindins su Vyriausiojo administracinio teismo praktikos ypatumais po įstojimo į Europos Sąjungą dienos.

2.2.1 Europos Sąjungos teisminių institucijų ir nacionalinių institucijų kooperacijos principas

Siekiant išvengti skirtingo Europos Sąjungos teisės aiškinimo ir nevienodo jos taikymo Europos Sąjungos valstybėse narėse (tai gali lemti skirtinga teisinės sistema, teisinės kultūros ar kiti nacionalinių teismų ypatumai) EB sutarties 234 str. numatytas specialus Europos Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų, būtent kurie ir taiko Europos Sąjungos teisę, bendradarbiavimo mechanizmas, kitaip dar vadinamas kooperacijos principu. Pagal jį valstybių narių teismai turi teisę, o tam tikrais atvejais – ir pareigą kreiptis į Europos Teisingumo Teismą su prašymu priimti preliminarų sprendimą konkrečiu Europos Sąjungos teisės aiškinimo arba galiojimo klausimu. Šiuo atveju nacionalinių teismų pareiga yra taikyti Europos Sąjungos teisės nuostatas taip, kaip jas aiškina Europos Teisingumo Teismas.⁹⁵ Savo ruožtu EB steigimo sutarties 220 str. formuluotė „*aiškinti teisę ir Sutartį*“ reiškia, jog teismas turi teisę aiškinti tiek pirminę, tiek ir antrinę (direktyvas ir reglamentus) Europos Bendrijų teisę.

Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, kaip aukščiausiai specializuotai teisminei institucijai, numatyta pareiga kreiptis preliminarus nutarimo, kai kyla klausimų dėl Bendrijų teisės

⁹⁵ Pripažįstama, jog Europos Bendrijų Teisingumo Teismo ir Pirmosios instancijos teismo jurisprudencija taip pat yra Europos Bendrijų teisės šaltinis, atliekantis labai svarbų vaidmenį nacionaliniams teismams taikant Europos Sąjungos teisę. (žr. Bray. R. Constitutional Law of the European Union. Secend Edition. Thomson Sweet & Maxwell).

aiškinimo ir galiojimo⁹⁶. Pažymėtina, jog Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pirmasis iš Lietuvos nacionalinių teismų tarpo pasinaudojo EB sutarties 234 str. įtvirtintu Europos Teisingumo Teismo ir nacionalinių valstybių narių teismų bendradarbiavimo mechanizmu. 2005 m. gruodžio 20 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nutartimi⁹⁷ kreipėsi į Europos Teisingumo Teismą, prašydamas priimti preliminarų nutarimą dėl 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo⁹⁸ kai kurių nuostatų išaiškinimo. Nagrinėjant bylą buvo nustatyta, jog lietuviškasis 92/83/EEB Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punkto tekstas nevysiškai sutampa su atitinkamomis minėtosios Direktyvos formuluotėmis anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis. Teismas pažymėjo, jog „*Europos Teisingumo Teismas savo praktikoje ne sykį yra pabrėžęs, kad Bendrijos teisės nuostatos rengiamos daugeliu kalbų ir kad skirtingos kalbinės formuluotės yra vienodai įpareigojančios; Bendrijos teisės nuostatos aiškinimas reiškia tekstų skirtingomis kalbomis lyginimą, o esant išsiskiriančioms kalbinėms formuluotėms, neaiškumų kelianti nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės akto sistematiką ir tikslą* (ETT bylos 283/81 *CILFIT / Ministro della Sanita, C-482/98 Italy / Commission*).“ Taigi teismo nuomone, Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punkto tekstai kitomis Europos Sąjungos oficialiomis kalbomis galėtų suponuoti skirtingą aiškinimo rezultatą, nei tekstas lietuvių kalba, o tai savo ruožtu lemtų skirtingus rezultatus nagrinėjamoje byloje.

Nors sprendimas šioje byloje dar nepriimtas, visgi galime teigti, jog pirmieji žingsniai siekiant tinkamai aiškinti ir taikyti Europos Sąjungos teisę jau žengti. Taip pat manytina, jog tokių prašymų priimti preliminarų nutarimą ateityje vis daugės, nes Europos Sąjungos reglamentavimo sritis vis plečiasi, santykių ratas, kuriems gali būti pritaikyta viena ar kita Europos Sąjungos teisės norma taip pat didėja, taigi analogiškai didėja ir tokių normų galiojimo bei aiškinimo klausimų.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 4 str. 3 dalyje įtvirtinta, jog „*įstatymų nustatytais atvejais teismas kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją prašydamas preliminarų nutarimo Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu*“.

⁹⁷ Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Profisa“ prieš Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Nr. A¹⁵-1292/2005. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sustabdė bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą prašydamas išaiškinti kai kurias 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo nuostatas. Ginčas byloje kilo tarp pareiškėjo UAB „Profisa“ ir atsakovo Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos dėl to, ar pagal Akcizų įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 5 punktą turi būti apmokestinamas akcizais įmonės importuojamose prekėse (šokolado gaminiuose) esantis etilo alkoholis, jeigu grynojo etilo alkoholio kiekis šokolado gaminiuose neviršija Akcizo įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 5 punkte nustatytos normos. Europos Bendrijų Teisingumo Teismui pateiktas toks klausimas: Ar, atsižvelgiant į 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo teksto skirtingomis kalbomis skirtumus, šios Direktyvos 27 straipsnio 1 dalies f punktas turėtų būti aiškinamas, kaip įpareigojantis valstybes nares atleisti nuo akcizų į Europos Bendrijų muitų teritoriją įvežamą etilo alkoholi, esantį šokolado gaminiuose, skirtuose tiesioginiam vartojimui, kai alkoholio kiekis neviršija 8,5 litrų šimte kilogramų produkto šokolado gaminiuose?

⁹⁸ 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo.

2.2.2 Vyriausiojo administracinio teismo praktika iki 2004 m. gegužės 1 d.

Lietuvos administracinių teismų kompetencija apima labai įvairias veiklos sritis. Europos Sąjungos teisės taikymo kontekste šie teismai yra bene plačiausiai Europos Sąjungos teisę taikantys teismai, ko pasekoje akivaizdu, jog dar iki Lietuvai tampant Europos Sąjungos nare, Vyriausiasis administracinis teismas, lygiai taip pat kaip ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, jau taikė Europos Sąjungos teisę. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 metų metiniame pranešime pažymėta, jog teismas nuo pat jo įkūrimo dienos iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą dienos (2001-2004 m.) net 45 bylose rėmėsi Europos Sąjungos teise⁹⁹. Autorė pažymi, jog peržvelgus daugumą šių bylų, galima pagrįstai teigti, jog Europos Sąjungos teisės taikymas šiuo periodu, lygiai taip pat, kaip ir LAT praktikoje, tebuvo paremtas nuorodomis į kai kurias Europos Sąjungos teisės nuostatas arba Europos Teisingumo Teismo praktiką. Tokia teismo praktika dažnai vadinama „geros praktikos“ pavyzdžiu.

Pirmoji byla, kurioje Vyriausiasis teismas susidūrė su Europos Sąjungos teisės normų galiojimu buvo 2003 m. sausio 24 d. sprendimas dėl Ūkio ministerijos Valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministerijos 1998 m. rugpjūčio 7 d. įsakymu Nr. 290/50 patvirtintos Normaliosios vertės eksporto kainos, jų palyginimo ir dempingo skirtumo nustatymo tvarkos (toliau – Tvarka)¹⁵ ir 16 punktų nuostatų atitikties Antidempingo įstatymo 2 str. 12, 2 ir 6 dalies, 3 straipsniui ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 ir 7 straipsnių nuostatomis¹⁰⁰. Šioje byloje ginčas kilo dėl to ar minėtoje Tvarkeje įtvirtinta nuostata, jog „nustatant ne rinkos ekonomikos šalis, gali būti remiamasi Europos Sąjungos Tarybos reglamentu (EC) Nr. 519/94(1)¹⁰¹“, leidžia teigti, jog šis reglamentas gali būti privalomai taikomas. Teismas atsakydamas į kilusį klausimą išaiškino, jog toks reglamentas galėtų būti taikomas tiesiogiai ir įgytų įstatymų galią, jeigu būtų paskelbtas įstatymų nustatyta tvarka, t. y. tik tuo atveju, jeigu jį Seimas ratifikuotų. Šiuo konkrečiu atveju reglamento taikymas nėra privalomas valstybės narės institucijoms, jis yra tik rekomendacinio pobūdžio ir gali būti arba taikomas arba netaikomas¹⁰². Taigi šioje byloje

⁹⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo metinis pranešimas (2004 m.). P. 5. //Prieiga per internetą <http://www.lvat.lt/default.aspx?item=mpran&id=5853> [žiūrėta 2007-01-20]

¹⁰⁰ Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. sausio 24 d. sprendimas administracinėje byloje AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Nr. 1⁴-21-2003.

¹⁰¹ 1994 m. kovo 7 d. Tarybos reglamentas 519/94/EEB dėl bendrų importo iš tam tikrų trečiųjų šalių taisyklių ir Reglamentų 1765/82/EEB; 1766/82/EEB ir 3420/83/EEB panaikinimo.

¹⁰² Šio reglamento nuostatas Lietuvos vyriausiasis teismas citavo savo tolesnėse bylose. Antai 2003 m. gegužės 3 d. nutartyje AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, Nr. A² -235 - 02 teismas, remdamasis Reglamentu Nr. 519/94, pažymėjo, jog Ukraina nepriskiriama rinkos ekonomikos šalims. Teismas taip pat šioje byloje pripažino, jog Reglamento Nr. 2238/2000, pakeitusio Reglamentą Nr. 519/94, nuostatos sprendžiant

reglamentas akivaizdžiai buvo prilygintas tarptautiniai sutarčiai. Aišku tokia teismo pozicija iš vienos pusės yra pateisinama tuo, jog išsisukti minėtoje situacijoje teismas galėjo tik nustatydamas reglamento, kaip tarptautinio dokumento, statusą, nes buvo keliamas minėtos nuostatos atitikties Konstitucijos 7 str. klausimas, kita vertus šią situaciją buvo galima buvo spręsti ir kitaip (ką beje teismas ir padarė), t. y. konstatuojant, jog tokia nuostata yra tik rekomendacinio pobūdžio. Teismas taip pat galėjo pareikšti, jog reglamentas tiesiogiai taikomas tik valstybėse narėse, o ne valstybėms narėms jo tiesioginis taikymas nėra privalomas. Tačiau, pažymėtina tai, jog Vyriausias administracinis teismas, lygiai taip pat, kaip ir LAT, ankstyvosiose savo bylose laikėsi nuomonės, jog Europos Sąjungos teisės aktai yra ne specifiniai teisės šaltiniai, o tik *tarptautiniai dokumentai*, analogiški tarptautinėms sutartims.

Antroji paminėtina byla¹⁰³, kurioje buvo liečiamas Europos Sąjungos teisės taikymo klausimas, taip pat susijusi su anksčiau aptartos Tvarcos bei Antidempingo įstatymo¹⁰⁴ nuostatų taikymu. Šioje byloje tiek pareiškėjas, tiek ir atsakovas savo argumentus taip pat grindė ir reglamentų nuostatomis. Antai atsakovas Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, siekdama paprieštarauti pareiškėjo nuomonei, pakankamai išsamiai išaiškino Reglamento (EC), Nr. 2238/2000¹⁰⁵ normas¹⁰⁶. Apeliantas šiuo atveju taip pat savo skundą grindė Europos Sąjungos teisės normomis, tuo tarpu Vyriausiasis administracinis teismas, nors ir atmetė apelianto skundą, tačiau, kaip Europos Sąjungos teisės normos turėtų būti taikomos šioje byloje nenagrinėjo, savo argumentus teismas parėmė tik nacionalinėmis teisės normomis. Pažymėtina, jog teismas dažnai ignoruodavo pareiškėjų ir atsakovų argumentus paremtus Europos Sąjungos teise¹⁰⁷. Tokia situacija pasikeitė tik 2004 metų pradžioje. Net trijose sausio mėnesi¹⁰⁸ priimtose nutartyse,

kilusį ginčą negali būti taikomos, nes pakeitimas buvo padarytas jau po tyrimo pradėjimo. Tačiau autorė pažymi, jog teismas šioje byloje rėmėsi reglamento nuostatomis tik dėl to, jog tokią galimybę jam suteikė nacionaliniai teisės aktai.

¹⁰³ Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, Nr. A¹⁰-09-03.

¹⁰⁴ Žin., 1998, Nr. 64 – 1776.

¹⁰⁵ 2000 m. spalio 9 d. Tarybos reglamentas 2238/2000/EB iš dalies pakeičiantis Reglamentą 384/96/EB dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba pažymėjo, jog „palyginti su Reglamentu (EC) Nr. 905/98, Reglamentas (EC) Nr.2238/2000 išplėtė sąrašą ne rinkos ekonomikos šalių (į sąrašą įrašyta Ukraina, prieš tai buvo tik Kinija ir Rusija), kuriose normalioji vertė gali būti nustatyta pagal rinkos ekonomikos šalims taikomas taisykles tais atvejais, kai galima įrodyti, jog vienam ar keliems gamintojams, kurių veikla dėl konkretaus produkto gamybos ar pardavimo turi būti tiriama, taikomos rinkos sąlygos. Taigi, šalies statusas pagal minėtą reglamentą nepakito -ji antidempingo bylose ir toliau laikytina ne rinkos ekonomikos šalimi“. Taip pat pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba jau nuo 2000 m. priimdama sprendimus remiasi Europos Sąjungos teise (žr. Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. // (2006) 31 E.L.Rev. P. 262-264).

¹⁰⁷ Žr. Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. lapkričio 04 d. nutartis administracinėje byloje AB „Lietuvos avialinijos“ v. Vilniaus teritorinė muitinė, Nr. A²-1094-03.

¹⁰⁸ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje *Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. P¹-12-04; Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Omnitel“ v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos*

kuriose ginčas buvo kilęs iš telekomunikacinių teisinių santykių, teismas konstatavo, jog aiškinant nacionalines telekomunikacijų santykių nuostatas, būtina atsižvelgti ir į „telekomunikacijų teisinių santykių reglamentavimą „naujojo paketo“ Europos Sąjungos direktyvomis, kurios Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare turės būti įgyvendintos ir mūsų šalyje. Nors taikytina Telekomunikacijų įstatymo redakcija priimta įgyvendinant „senojo“ Europos Sąjungos direktyvų paketo telekomunikacijų srityje nuostatas, atsižvelgiant į būtinybę nuo Lietuvos narystės Europos Sąjungoje pradžios remtis 2002 metų teisiniu telekomunikacijų reglamentavimu Europos Sąjungoje, ir šioje byloje galiojantis Telekomunikacijų įstatymas turi būti interpretuojamas naujųjų Europos Sąjungos direktyvų kontekste.“ Taigi teismas būtinybę nacionalinius teisės aktus aiškinti atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės aktus grindė artėjančia naryste Europos Sąjungoje. Aiškindamas direktyvų nuostatas teismas pasirėmė Europos Sąjungos valstybių narių mokslininkų nuomonėmis. Tokia teismo praktika nėra bloga, nes taikant Europos Sąjungos teisę reikia remtis ne tik Europos Teisingumo Teismo praktika, bet taip pat žiūrėti, kaip atitinkamas nuostatas supranta kitos valstybės narės. Teismas taip pat vienoje iš šių bylų¹⁰⁹, remdamasis Europos Teisingumo Teismo praktika išplėtė *proporcingumo principo* taikymą monopoliniuose teisiniuose santykiuose. Teismas pažymėjo, jog konkrečiai, taikant ribojimus subjektams, užimantiems monopolinę ar vyraujančią padėtį atitinkamose rinkose, negalima paneigti šio subjekto teisių, uždedant jam neproporcingus įpareigojimus ir nemotyvuojant tokių įpareigojimų taikymo, priešingu atveju tai reikštų proporcingumo principo pažeidimą, ką yra pažymėjęs ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismas savo praktikoje¹¹⁰, analizuodamas *proporcingumo* principo taikymą, ribojant ūkinę veiklą¹¹¹.

Taigi lyginant Vyriausiojo administracinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką iki 2004 m. gegužės 1 d., vertėtų pažymėti, jog Vyriausiasis administracinis teismas Europos Sąjungos teisę iki įstojimo taikė daug drąsiau. Tokia situacija, visų pirma, susiklostė dėl to, jog administracinius teisinius santykius Europos Sąjungos teisė reglamentuoja daug plačiau, nei civilinius, antra, ir pačios šalys administraciniuose ginčuose yra daug aktyvesnės grįsdamos savo reikalavimus Europos Sąjungos teisės normomis. Kita vertus ankstyvuosiuose abiejų teismų sprendimuose pastebima ta pati klaidą traktuoti Europos Sąjungos teisės aktus, kaip tarptautinius dokumentus, o ne kaip specifinę ir savitą teisę, taip pat gana nemažai bylų, kur tiek Vyriausiasis

Vyriausybės, Nr. P¹-13-04; Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Omnitel“ v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. P¹-14-04.

¹⁰⁹ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje *Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, Nr. P¹-12-04.

¹¹⁰ 1990 m. lapkričio 13 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *The Queen v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food, ex p FEDESA and others* (C-331/88, Rink. 1990, p. I-4023).

¹¹¹ Atitinkamas nuostatas teismas pakartojė ir savo 2004 m. vasario 20 d. nutartį administracinėje byloje *Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba*, Nr. A¹-362-04.

administracinis teismas, tiek ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aplamai netaikė Europos Sąjungos teisės, nors šalys to ir prašė. Tačiau tokia praktika po įstojimo į Europos Sąjungą dienos iš esmės pasikeitė.

2.2.3 Vyriausiojo administracinio teismo praktika po 2004 m. gegužės 1 d.

Po įstojimo į Europos Sąjungą dienos Vyriausiojo administracinio teismo vaidmuo nacionalinėje teismų sistemoje iš esmės nepakito, visgi narystė Europos Sąjungoje suformulavo naujus uždavinius Vyriausiajam administraciniam teismui: 1) taikyti Europos Sąjungos teisę; 2) iškilus Europos Sąjungos teisės akto aiškinimo ar galiojimo klausimui, kreiptis į Europos Teisingumo Teismą preliminaraus nutarimo; 3) užtikrinti tinkamą Europos Sąjungos teisės taikymą, vienodą praktiką Lietuvos administraciniuose teismuose.¹¹²

Kalbant apie bylų skaičių, kuriose Vyriausiasis administracinis teismas taikė Europos Sąjungos teisę, vertėtų pažymėti, jog kiekvienais metais išnagrinėjama apie 20 bylų, kuriose vienaip ar kitaip paliečiamas Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo klausimas. Tai nėra dideli skaičiai, tačiau atsižvelgiant į tai, jog tokių bylų skaičius didės ir į tai, jog Vyriausiasis administracinis teismas turi pareigą tinkamai ir atidžiai taikyti Europos Sąjungos teisės normas, galima teigti, jog teismo darbas krūvis pastaraisiais metais padidėjo.

Bylų kategorijos, kuriose Vyriausiasis administracinis teismas susiduria su Europos Sąjungos teisės taikymu yra labai įvairios, tačiau daugiausiai direktyvų ir reglamentų nuostatos yra taikomos mokesčių ginčų, muitinės veiklos bei konkurencinių teisinių santykių bylose.

Mokesčių ginčų kategorijoje Vyriausiojo administracinio teismo praktika itin reikšminga pridėtinės vertės bei akcizų mokesčių srityse. Aiškindamas pridėtinės vertės mokesčio sistemą Vyriausiasis administracinis teismas byloje „*Tauja*“ v. *Valstybinė mokesčių inspekcija*¹¹³ rėmėsi Europos Teisingumo Teismo suformuluotais principais. Remiantis Europos Teismo praktika buvo suformuluotos tokios pridėtinės vertės mokesčio sistemos ypatybės:

- pridėtinės vertės mokesčio ataskaita yra neatsiejamas pridėtinės mokesčio sistemos elementas¹¹⁴;

¹¹² Valančius V. Lietuvos administraciniai teismai: pirmieji išpūdžiai taikant ES teisę // *Justitia*, Nr. 6. P. 25.

¹¹³ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje *Tauja v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹¹-355-04.

¹¹⁴ Šią ypatybę teismas pagrindė Europos Bendrijų Teisingumo Teismo byloje *Commission v. Germany* įtvirtintomis nuostatomis, jog „pagal nuolatinę praktiką Šeštosios direktyvos 17 ir kituose straipsniuose reglamentuota teisė į PVM atskaitą yra sudedamoji pridėtinės vertės mokesčio mechanizmo dalis, kuri paprastai negali būti ribojama. Ši teisė gali būti įgyvendinama tuoj pat visų ankstesnių apyvartos etapų atžvilgiu. Teisės į atskaitą ribojimas įtakoja mokesčių prievolės dydį, todėl yra galimas tik Direktyvoje aiškiai numatytais atvejais“. // 2002 m. spalio 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Commission v. Germany* (C-427/98, Rinc. 2002, p. I-8315)

- pridėtinės vertės mokestis įtakoja tik galutinį vartotoją¹¹⁵;
- valstybių narių institucijos turi teisę rinkti įrodymus, siekiant įsitikinti, kad mokesčių mokėtojas tinkamai vykdo savo išipareigojimus, visgi tokia institucijų veikla turi būti *proporcinga* siekiamam tikslui, t. y. negali paneigti pačios teisės į PVM ataskaitą¹¹⁶.

Šioje byloje teismas taip pat išaiškino fiskalinio neutralumo principą, pažymėdamas, jog „fiskalinio neutralumo principas iš esmės reiškia, kad pagal bendrą taisyklę apmokestinant pridėtinės vertės mokesčiu neleidžiama daryti takoskyros tarp teisėtų ir neteisėtų sandorių bei teisėtų (teisėtai įsigytų ar sukurtų) ir neteisėtų (neteisėtai įsigytų ar sukurtų) prekių. Tačiau ši taisyklė netaikoma, kai prekės pasižymi atitinkamais požymiais, dėl kurių jų civilinė apyvarta valstybėse narėse yra absoliučiai draudžiama ir šios prekės jokia forma ir niekada negalės teisėtai dalyvauti civilinėje apyvartoje. <...> Negali būti bendro skirstymo į teisėtus ir neteisėtus sandorius, išskyrus, kai dėl išskirtinių tam tikrų produktų savybių, nėra galimybės atsirasti bet kokiai konkurencijai tarp teisėto ir neteisėto ekonominių sektorių. Tuo tarpu jeigu atitinkamų prekių civilinė apyvarta nėra absoliučiai uždrausta, PVM požiūriu neteisėtai į civilinę apyvartą patekusios prekės turėtų būti traktuojamos kaip ir teisėtai į ją patekusios“.¹¹⁷

Akcentuotina ir tai, jog teismas šalia nacionalinių teisės aktų taikė ir Europos Bendrijos pirmąją Tarybos direktyvą 67/227/EEB dėl valstybių narių teisės aktų, reglamentuojančių apyvartos mokesčius, suderinimo¹¹⁸, kuri Lietuvoje ginčo teisinių santykių atsiradimo metu dar negaliojo. Teismas direktyvos nuostatomis pasirėmė siekdamas geriau išaiškinti nacionalinio teisinio reglamentavimo prasmę. Šiuo atveju direktyva buvo priskirta antrinių teisės šaltinių grupei, t. y. poįstatyminiams teisės aktams. Akivaizdu, jog teismas nesuprato, jog tuo atveju, kai direktyva bus įgyvendinta, jai bus suteiktas ne antrinio, o pirminio teisės šaltinio nacionalinėje teisėje statusas, nes Europos Teisingumo Teismas yra konstatavęs, jog „direktyvos žodinis tekstas turi viršenybę valstybių narių teisės normoms, kurios nesuderintos su direktyva“¹¹⁹.

¹¹⁵ Tokią pridėtinės vertės mokesčio ypatybę yra išsakęs Europos Teisingumo Teismas byloje *BP Soupergaz / Greek State*, kurioje pažymėjo, jog pridėtinės vertės mokestis mokesčių mokėtojų, dalyvavusių gaminimo ir platinimo etapuose, iki galutinio apmokestinimo yra visiškai neutralus, nepriklausomai nuo pardavimų kiekio// 1995 m. liepos 6 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *BP Soupergaz v. Greek State* (C-62/93, Rink. 1995, p. I-1883)

¹¹⁶ Šią ypatybę teismas suformulavo, atsižvelgdamas į Europos Teisingumo Teismo sprendimą *Gabalfrisa and other.s.* // 2000 m. kovo 21 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Gabalfrisa and others* (C-110/98, Rink. 2000, P. I-1577).

¹¹⁷ Fiskalinio neutralumo principą teismas suformulavo remdamasis Europos Teisingumo Teismo praktika, konkrečiai *Goodwin and Unstead* bei *Tllihallitus* sprendimais// 1998 m. gegužės 28 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Criminal proceedings against Goodwin and Unstead* (C-3/97, Rink. 1998, p. I-3257); 2000 m. birželio 29 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Saluments and others* (C-455/98, Rink. 2000, p. I-4993).

¹¹⁸ 1967 m. balandžio 11 d. Pirmoji Tarybos direktyva 67/227/EEB dėl valstybių narių aktų, reglamentuojančių apyvartos mokesčius, derinimo.

¹¹⁹ 1977 m. lapkričio 23 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Enka BV v Inspectur der invoerrechten en accijnzen* (38/77, Rink. 1977, p. 2203)

Kitoje byloje¹²⁰, susijusioje su pridėtinės vertės mokesčiu Vyriausiasis administracinis teismas aiškino pridėtinės vertės mokesčio objekto turinį, remdamasis direktyvų nuostatomis, kurios ginčo teisinių santykių atsiradimo metu dar negaliojo. Teismas pasirėmė byloje „*Tauja*“ v. *Valstybinė mokesčių inspekcija* suformuluotomis taisyklėmis ir direktyvą priskyrė prie antrinių teisės šaltinių nacionalinių teisės aktų sistemoje. Tačiau šioje byloje teismas taip pat vadovavosi Europos Teisingumo Teismo praktika¹²¹. Aiškindamas „prekių tiekimo“ sąvoką jis pažymėjo, jog „prekių tiekimo sąvoka apima bet koki vieną šalies materialaus turto perdavimo kitai šaliai, suteikiant teisę faktiškai juo disponuoti kaip savininkui, sandorį. <...> Galiausiai sąvoka „ekonominė veikla“ Šeštosios direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje apibrėžiama kaip apimanti „visokią gamintojų, prekyautojų ir kitų paslaugas teikiančių asmenų veiklą, o pagal teismų praktiką ji apima visus gamybos, prekybos ir paslaugų teikimo etapus. Sąvokos „prekių tiekimai“ ir „paslaugų teikimai“, apibūdinančios apmokestinamuosius sandorius Šeštosios direktyvos prasme, yra „objektyvaus pobūdžio ir taikomos neatsižvelgiant į atitinkamų sandorių tikslus ir rezultatus.“ Visgi smerktina teismo nuomonė, jog „tokia Europos Teisingumo Teismo praktika atitinka Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuluotą praktiką“, ji negali būti paaiškinama niekaip kitaip kaip „liūdno praktikos“ pavyzdžiu.

Pažymėtina, jog Vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje yra susidūręs ir su direktyvų tiesioginio taikymo netinkamai jas įgyvendinus situacija. Tiesa tokia nuostata, siekdamas išvengti akcizų mokesčių mokėjimo, rėmėsi pareiškėjas byloje *R. H. I. v. Valstybinė mokesčių inspekcija*¹²². Jis teigė, jog remiantis Direktyvoje Nr. 92/12/EEB dėl bendrųjų procedūrų, susijusių su akcizais apmokestinamais produktais, ir dėl tokių produktų laikymo, judėjimo ir kontrolės¹²³ 6 str. nuostatomis neteisėtai įvežtos ir laikomos prekės akcizo mokesčio objektu gali būti tik tuo atveju, jei tai išakmiai nurodyta įstatyme. Todėl apeliando nuomone, teismas nepagrįstai neatsižvelgė į Europos Tarybos Direktyvos Nr. 92/12/EEB 6 str. ir neteisėtai aiškino įstatymą, teigdamas, kad prievolė sumokėti akcizą atsirado ne nuo prekių įvežimo momento, bet nuo to momento, kai susidarė Akcizų įstatymo 8 str. 1 d. 8 p. nurodytos aplinkybės. Pareiškėjas taip pat teigė, jog šios nuostatos prieštarauja Direktyvos Nr. 92.12/EEB 6 str. nuostatomis. Taigi apeliantas įrodinėjo, jog direktyvos nuostatos Lietuvoje buvo įgyvendintos netinkamai ir tuo pagrindu grindė savo reikalavimus. Teismas atmesdamas pareiškėjo skundą nurodė, jog prieštaravimo tarp minėtos

¹²⁰ Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹-794-06.

¹²¹ Teismas rėmėsi Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimu C-255/02 *Halifax*.

¹²² Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. rugsėjo 14 d. nutartis administracinėje byloje *R. H. I. v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A³-973-06.

¹²³ Europos Tarybos direktyva 92/12/EEB dėl bendrųjų procedūrų, susijusių su akcizais apmokestinamais produktais, ir dėl tokių produktų laikymo, judėjimo ir kontrolės

direktyvos nuostatų Akcizų įstatymo nėra, nes Direktyvos 92/12/EEB 7 str. 3 d. šalia anksčiau minėtų nuostatų taip pat numato, jog „*priklausomai nuo aplinkybių, mokesį (akcizą – aut.) privalo sumokėti pristatymui skirtus produktus pristatantis ar laikantis asmuo, arba produktus naudojantis kitoje nei ta, kurioje produktai jau buvo išleisti vartojimui valstybėje narėje gaunantis asmuo, arba atitinkamas prekybininkas ar viešoji įstaiga*“. Taigi teismas pagrįstai motyvavo, jog šiuo atveju pareiga mokėti akcizus neišnyksta juos neteisėtai importavus ir tą pareigą turi asmuo, kuris juos laiko, ką būtent ir nustato direktyvos 7 str. 3 dalis. Taigi teismas nesutiko su apelianto nuomone, jog Direktyvos 92/12/EEB nuostatos Lietuvos nacionaliniuose įstatymuose (šiuo atveju Akcizų įstatyme) buvo įgyvendintos netinkamai.

Apibendrinant mokesčių ginčų bylas galima teigti, jog iš šių santykių gali kilti labai įvairių Europos Sąjungos teisės taikymo situacijų, tiek susijusių su Europos Sąjungos teisės tiesioginiu taikymu, tiek ir su atitinkamų nacionalinės teisės aktuose įtvirtintų principų ir sąvokų interpretavimu, remiantis Europos Sąjungos teisės normomis ir Europos Teisingumo Teismo praktika.

Kita kategorija bylų, kurioje labai plačiai taikoma Europos Sąjungos teisė yra muitinės veiklos teisiniai santykiai. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare Lietuvoje išgaliojo daug svarbių muitinės veiklą reglamentuojančių teisės aktų (pvz., Tarybos reglamentas (EEB), Nr. 2913/92, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą¹²⁴). Dėl to pasikeitė ir prekių gabenimo Bendrijoje reikalavimai. 2004 m. lapkričio 17 d. Vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo tris skundus¹²⁵, kurie būtent ir buvo susiję su tokia pasikeitusia situacija. Šios bylos panašios tuo, jog visais trimis atvejais asmenys 2004 m. balandžio 29 d. vyko per valstybės sieną iš Latvijos į Lietuvą ir nepateikė muitinės kontrolei 8000 eurų, tokiais savo veiksmais pažeisdami 1997 m. kovo 6 d. LR Vyriausybės nutarimo Nr. 199 patvirtintą Muitų režimą keleiviams vykstantiems per Lietuvos Respublikos sieną¹²⁶. Už tokį pažeidimą atsakomybę numatė Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 210 str. 1 d., t. y. visų asmenų veiksmai turėjo būti traktuojami kaip kontrabanda. Šiuo atveju teismas, įvertinęs visus įrodymus pripažino, jog kontrabandos padarymo faktas negali būti nuginčijamas, tačiau teismas nurodė, jog nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos asmenų padaryta veika (ją teismas konstatuojamojoje dalyje pavadino „*vykimu per valstybės sieną nepateikus pinigų*“) prarado savo pavojingumą. Šioje byloje teismas tiesiogiai rėmėsi reglamentu

¹²⁴ 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas 2913/92/EEB nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą.

¹²⁵ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje *S. Žarskus v. VRM Šiaulių rinktinė*, Nr. N⁹-961-04; Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje *V. Litvinskas v. VRM Šiaulių*, Byla Nr. N⁹-962-04; Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje *V. Veiveris v. VRM Šiaulių rinktinė*. Byla Nr. N⁹-963-04

¹²⁶ 1997 m. kovo 6 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 199 patvirtintą Muitų režimą keleiviams vykstantiems per Lietuvos Respublikos sieną. Valstybės Žinios, 1997, Nr. 21 – 511.

Nr. 918/83, nustatančiu atleidimo nuo muitų sistemą¹²⁷, kuriuo „*Bendrijos narėms muitai dėl pinigų nėra nustatomi*“. Jis taip pat pažymėjo, jog „*reglamentai yra Europos Sąjungos valstybėse narėse tiesiogiai taikomi teisės aktai, t.y. jų legalizavimui valstybėms narėms nėra būtina priimti atitinkamų vidaus teisės aktų, todėl minėto Reglamento nuostatos Lietuvos Respublikoje nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą turi būti taikomos tiesiogiai.*“ Autorė pažymi, jog ši nutartis yra kritikuotina. Visų pirma, pažymėtina, jog teismas suklydo pinigus priskirdamas prekėms. Pagal Europos Teisingumo Teismo praktiką, prekės apibūdinamos kaip produktai, kurie „*gali būti įvertinti pinigais ir kurie gali būti komercinių sandorių dalyku*“.¹²⁸ Tuo tarpu fizinių banknotų ir monetų gabenimą teismas yra priskyres laisvam kapitalo judėjimui¹²⁹. Taigi šioje byloje turėjo būti taikomas ne minėtasis reglamentas, kuris nustatė, kokios prekės gali būti gabenamos, neapmokestinant jų muitais, o tiesiogiai EB sutarties 56 str. 1 dalis, numačiusi „*jog draudžiami visi kapitalo judėjimo tarp valstybių narių ir tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių apribojimai*“. Ši nuostata reiškia, jog negalima riboti pinigų gabenimo tarp valstybių narių, t. y. kiekvienas Europos Sąjungos valstybės narės pilietis turi teisę iš vienos valstybės įsivežti pinigus į kitą valstybę ir jam neturėtų būti uždedama pareiga, pavyzdžiui, gauti leidimą įsivežti pinigus iš Lenkijos į Lietuvą. Taip pat pažymėtina, jog gabenant pinigus iš vienos valstybės narės į kitą nereikia jų pateikti muitinei. Taigi šiuo atveju teismas nors ir išteisino atsakovus, tačiau suklydo šio ginčo sprendimui pritaikydamas ne tiesiogiai EB sutarties nuostatas, o pasirinkdamas minėtąjį reglamentą.

Tačiau šiuo atveju akivaizdu, jog pinigus asmenys muitinei turėjo pateikti, nes remiantis EB sutarties 56 str. nustato, jog valstybė narė turi teisę „*imtis visų reikalingų priemonių, kad būtų užkirstas kelias nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimams, ypač apmokestinimo ir finansų įstaigų riziką ribojančios priežiūros srityje, arba nustatyti duomenų apie kapitalo judėjimą deklaravimo tvarką administravimo ar statistinės informacijos tikslais, arba imtis priemonių, pateisinamų viešosios tvarkos ar visuomenės saugumo požiūriu*“.

Muitinės veiklos teisiniuose santykiuose šiuo metu dažniausiai yra susiduriama su jau minėtu Tarybos reglamentu (EEB), Nr. 2913/92, nustatančiu Bendrijos muitinės kodeksą (toliau – Bendrijos muitinės kodeksas) bei Europos Komisijos reglamentu Nr. 2454/93, išdėstančiu Tarybos reglamento Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas¹³⁰, taigi ir Vyriausiojo administracinio teismo praktikoje šių reglamentų taikymo atveju rasime tikrai ne vieną. Antai byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos*

¹²⁷ 1983 m. kovo 28 d. Tarybos reglamentas 918/83/EEB nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą.

¹²⁸ 1968 m. gruodžio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Commission v. Italy* (7/68, Rink. 1968, p. 617)

¹²⁹ Barnard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturiuos laisvės II dalis: Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 326.

¹³⁰ 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas 2454/93/EEB išdėstantis Tarybos reglamento 2913/92/EEB, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą įgyvendinimo nuostatas.

*Respublikos finansų ministerijos*¹³¹ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendė klausimą dėl skolos muitinei neregistavimo. Ginčo teisiniams santykiams teismas taikė Muitinės kodeksą. Teismas pažymėjo, jog „muitinė turi teisę neapskaityti muitų sumų, apie kurias vadovaujantis 221 straipsnio 3 dalimi nebegalima pranešti skolininkui pasibaigus numatytam laikui (šiuo atveju skola muitinei išnyksta – aut.), t.y. pagal bendrą taisyklę – pasibaigus trejų metų laikotarpiui nuo skolos muitinei atsiradimo dienos. Skolos muitinei atsiradimo momentas nustatomas pagal Bendrijos muitinės kodekso 2 skyriaus nuostatas ir paprastai siejamas su muitinės procedūros įvykdymo momentu, nagrinėjamu atveju – importo deklaracijos pateikimu muitinei. <...> Bendrijos muitinės kodekso 218 straipsnis nustato terminus per kuriuos muitinė turi įregistruoti skolą: 2 dienos nuo deklaracijos pateikimo arba nuo to momento, kai muitinė gali: apskaičiuoti atitinkamą maito sumą, ir nustatyti skolininką. Šių terminų praleidimas nesiejamas su skolos neregistavimu“. Taigi teismas reziumavo, jog Bendrijos muitinės kodeksas nustato išsamų ir baigtinį sąrašą aplinkybių, dėl kurių skola muitinei gali būti neregistuojama, t.y. išnyksta. Muitinės įstaigų veiksmų atlikimą reglamentuojantys terminai yra skirti administracinės procedūros operatyvumui užtikrinti, tačiau jų pažeidimas savaime nesukelia pareiškėjo nurodomų pasekmių.

Byloje *Lietuvos nacionalinė vežėjų asociacija „Linava“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Kauno teritorinę muitinę*¹³² Vyriausiasis administracinis teismas, remdamasis Europos Teisingumo Teismo praktika¹³³ išaiškino, jog bendrosios garantijos sutartis tarp muitinės ir garantinės asociacijos nėra civilinė sutartis. Teismas pažymėjo, jog muitinės garantijos sutarties šalys nėra lygiateisės – muitinė turi valdingus įgaliojimus garantinės sutarties atžvilgiu, be to, dalis bendrosios garantijos sutarties sąlygų yra apspręstos ne šalių susitarimo, o galiojančių teisės aktų normų, t. y. šalys negali susitarti kitaip nei nustatyta įstatyme, todėl akivaizdu, kad tai yra požymiai, būdingi ne civilinei, o viešajai teisei. Teismas taip pat konstatavo, jog tokia santykių tarp viešojo administravimo institucijos ir privataus asmens forma, kai valstybės institucija, siekdama įgyvendinti savo įstatymines funkcijas ir patenkinti viešą visuomenės interesą, sudaro sutartis su privačiais asmenimis, Europos šalių teisinėje praktikoje ir teisės doktrinoje yra vadinama administracine sutartimi. Kita vertus teismas šio savo teiginio konkrečia Europos Sąjungos šalių teismų praktika ir doktrina nepagrindė, rėmėsi tik vienu Europos Teisingumo Teismo sprendimu.

¹³¹ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 09 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, Nr. A¹¹ – 1699/2005.

¹³² Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje *„Linava“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Kauno teritorinę muitinę*, Nr. A¹⁴ – 1479/2005.

¹³³ Teismas rėmėsi Europos Teisingumo Teismo 2003 m. gegužės 15 d. sprendimu *Préservatrice Foncière TIARD* (2003) Rec. 2003, p. I-4867.

Kitoje byloje¹³⁴, susijusioje su muitinės veiklos teisiniais santykiais, ginčas kilo dėl lengvatinio muitų tarifo režimo taikymo trečiajai valstybei (šiuo atveju Baltarusijai). Teismas panaikino Klaipėdos teritorinės muitinės sprendimą, kuriuo pareiškėjui neteisėtai buvo priteista sumokėti skolą muitinei, t. y. muitinė nepripažino, jog pareiškėjo importuojamoms prekėms turėjo būti taikomas preferencinės kilmės prekių režimas¹³⁵. Teismas pažymėjo, jog susiklosčiusiems santykiams turi būti taikomos Akto dėl Lietuvos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų¹³⁶, kuris yra neatskiriama Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą sutarties dalis, IV priede¹³⁷ išvardintos priemonės. Šio priedo 3 punkte buvo nustatyta, jog tuo atveju, jeigu šaliai Europos Sąjunga yra nustačiusi lengvatinių tarifų priemones ir jeigu ji įvykdė visus priede nurodytus reikalavimus, jos importuojamoms prekėms turi būti taikomas lengvatinis muitų tarifas. Šiuo konkrečiu atveju pareiškėjas IV priede nurodytus reikalavimus buvo įvykdęs tinkamai. Taigi teismas teisingai taikė minėtuosius norminius teisės aktus.

Apibendrinant Vyriausiojo administracinio teismo praktiką muitinės veiklos teisinių santykių bylose, galima teigti, jog teismas dažniausiai taiko Bendrijos muitinės kodekso nuostatas, kita vertus jis vengia šių taisyklių aiškinimo¹³⁸ ir retais atvejais remiasi Europos Teisingumo Teismo praktika. Tokia teismo pozicija paaiškinama tuo, jog Bendrijų muitinės kodeksą aiškinti yra tikrai sudėtinga, ypač lietuviškąjį jo vertimą. Tam, kas suvokti kai kurias sąvokas reikia skaityti Bendrijos muitinės kodekso autentišką tekstą, o tai savo ruožtu reikalauja daug laiko ir žinių, lygiai taip pat, kaip ir Europos Teisingumo Teismo praktikos analizė. Taigi teisėjai paprastai remiasi tik savo išmintimi ir nesigilina į Europos Sąjungos teisės taikymo specifiką.

Peržvelgus Vyriausiojo administracinio teismo praktiką pažymėtinos dvi bylos, kuriose teismas tiesiogiai taikė EB sutarties nuostatas. Byloje *UAB „Tarptautinė statybos korporacija“*

¹³⁴ Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „SCT Lubricants“ v Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, Nr. A²-1076/2005.

¹³⁵ Pažymėtina, jog po įstojimo į Europos Sąjungą dienos ir Lietuvoje įsigaliojus Bendrijos muitinės kodeksui preferencinės prekių kilmės režimas gali būti taikomas iš trečiųjų šalių importuojamoms prekėms (Bendrijos muitinės kodekso 27 str.).

¹³⁶ Aktas dėl Lietuvos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų. //Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=216708 [2007-03-19]

¹³⁷ Lietuvos stojimo į ES aktas. IV priedas: Stojimo akto 22 straipsnyje numatytas sąrašas: 5. Muitų sąjunga. //Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217506 [2007-03-19]

¹³⁸ Žr. Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Kauno teritorinė muitinė*, Nr. A⁸-723/2005; Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Kauno teritorinė muitinė*, Nr. A⁸-715/2005.

v. *Valstybinė mokesčių inspekcija*¹³⁹ teismas nurodė, jog remiantis EB sutarties 10 str. 1 d. įtvirtintu ištikimybės Bendrijos uždaviniams principu, narystė Europos Sąjungoje įpareigoja aiškinant ir taikant apmokestinimo pridėtinės vertės mokesčio nuostatas atsižvelgti į apmokestinimo šiuo mokesčiu reglamentavimą Europos Sąjungoje bei Europos Teisingumo Teismo praktiką šios kategorijos bylose. Teismas, kaip ir anksčiau aptartoje byloje „*Tauja*“ v. *Valstybinė mokesčių inspekcija*¹⁴⁰, išaiškino, jog „*teisė į PVM ataskaitą yra viena iš esminių PVM sistemos elementų, kuri iš principo negali būti ribojama. Šiai teisei įgyvendinti būtina sąlyga yra prekių ar paslaugų tiekimo už atlygį, kai tai daro apmokestinamasis asmuo, fakto bei fakto, kad apmokestinamasis asmuo – pirkėjas apskaičiavo ar sumokėjo PVM už pardavėjo jam pateiktas prekes ir suteiktas paslaugas, konstatavimas. Šios teisės ribojimo dėl sąskaitos-faktūros formaliųjų rekvizitų trūkumo Europos Sąjungos teisė nenumato*“.

Antroji byla¹⁴¹, kurioje teismas tiesiogiai rėmėsi EB sutarties nuostatomis susijusi su plačiai Europos Teisingumo Teismo praktikoje nagrinėjamu *diskriminavimo draudimo* principo išaiškinimu. Šioje byloje teismas pripažino kai kurias žemės ūkio ministro 2003 m. birželio 16 d. įsakymu Nr. 3D-236 patvirtintų Paramos pieno supirkimo kainoms palaikyti teikimo perdirbimo įmonėms taisyklių nuostatas neteisėtas. Teismas konstatavo, jog skirtingų sąlygų nustatymas pieno perdirbimo įmonėms, siekiančioms pasinaudoti teise į Valstybės suteiktos paramos pieno perdirbimo įmonėms dalį yra neteisėtas ir neatitinka nacionalinių bei Europos Sąjungos teisės aktų. Teismas pažymėjo, jog „*diskriminacija dėl priklausymo vienai ar kitai valstybei draudžiama ir EB sutarties 12 str. 1 dalyje, tačiau nurodytos tik tos sritys, kurios patenka į EB sutarties reglamentavimo sferą. Europos Teisingumo Teismas ne vienoje byloje*¹⁴² *yra pabrėžęs, kad diskriminacija yra tada, kai skirtingos nuostatos yra taikomos analogiškomis situacijoms arba kai ta pati nuostata taikoma esant skirtingoms situacijoms*“. Teismas taip pat pabrėžė, jog Lietuvos nacionalinių teismų praktika aiškinant diskriminacijos principą atitinka Europos Teisingumo Teismo suformuluotą praktiką, taigi teismas ištaisė savo klaidą, padarytą byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*¹⁴³.

¹³⁹ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Tarpautinė statybos korporacija“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A⁷-745/2004.

¹⁴⁰ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje *Tauja v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹¹-355/2004.

¹⁴¹ Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Žemaitijos pienas“ v. Žemės ūkio ministerija*, Nr. I¹-08/2004.

¹⁴² Teismas pateikė nuorodą į 1995 m. rugpjūčio 11 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimą *Wielockx / Inspecteur der directe belastingen*, (C-80/94, Rec. 1995, p. I-2493).

¹⁴³ Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹-794/2006

Apibendrinat šias dvi bylas pastebėtina, jog teismas tikrai atsakingai, nors ir nelabai išsamiai tiesiogiai taikė EB sutarties nuostatas. Taip pat akivaizdu, jog teismo praktika yra labai nevienoda, nes šių bylų atveju ginčas buvo kilęs tik Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, kita vertus teismas jau tada pripažino Europos Sąjungos teisės specifinį pobūdį ir valstybės pareigą remtis Europos Sąjungos teisės normomis bei Europos Teisingumo Teismo praktika, tačiau, kaip matyti iš anksčiau aptartų bylų, vėliau teismas dažnai klysdavo aiškindamas Europos Sąjungos teisės aktų privalomumą nacionalinėje teisės sistemoje. Tokia teismo praktika sunkiai paaiškinama, tačiau ji priklauso tiek nuo bylos sudėtingumo, tiek nuo teisėjų, nagrinėjančių bylą, tiek ir nuo ginčo šalių argumentų išsamumo.

Paskutinė kategorija bylų kurią vertėtų panagrinėti susijusi su konkurencijos ir vartotojų teisiniais santykiais. Pirmojoje byloje nagrinėjamas nesąžiningos reklamos poveikis „paprasčio vartotojo“ atžvilgiu, o antrojoje byloje sprendžiama nesąžiningų susitarimų įtaka konkurenciniams teisiniams santykiams.

Vyriausiasis administracinis teismas savo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartyje *UAB „Tele 2“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*¹⁴⁴ sprendė klausimą, ar pareiškėjo reklama gali būti priskirta klaidinančios ir neleidžiamos lyginamosios reklamos kategorijai, ar paskirtos nuobaudos yra proporcingos padarytam pažeidimui ir atitinka nuobaudos tikslus, bei ar buvo laikytasi atsakomybės už ginčijamą reklamą taikymo sąlygų. Aiškindamasis, ar pareiškėjo reklama gali būti laikoma klaidinanti, teismas rėmėsi Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo¹⁴⁵ nuostatomis ir pažymėjo, jog vertinant, ar tam tikrais veiksmais buvo pažeistos Reklamos įstatymo 5 str. 1 dalyje įtvirtintas draudimas naudoti klaidinančią reklamą, būtina nustatyti bent vieną Reklamos įstatymo 5 str. 2 dalyje nurodytą kriterijų, apibūdinantį klaidinančią reklamą, ir įvertinti tą kriterijų paprasto reklamos vartotojo požiūriu. Teismas pažymėjo, jog nors „paprasčio vartotojo“ sąvoka nėra apibrėžta Reklamos įstatyme, ji gali būti išaiškinta remiantis Europos Bendrijų teisės normomis bei Europos Teisingumo Teismo praktika¹⁴⁶. Teismas pripažino, jog aiškinant nacionalinės teisės normas yra būtina vadovautis Europos Sąjungos teisminių institucijų išaiškinimais. Negana to, Vyriausiasis administracinis teismas, remdamasis lingvistine analize adaptavo teismo praktiką nacionalinių įstatymų atžvilgiu: „Nors Reklamos įstatyme yra vartojama „paprasčio vartotojo“, o Europos Teisingumo Teismo praktikoje – „vidutinio vartotojo“ sąvoka, teisėjų kolegijos nuomone, savo turiniu jos nesiskiria. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į vidutinio vartotojo sąvokos apibrėžimą

¹⁴⁴ Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje *UAB „Tele 2“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*, Nr. A¹-931/2005.

¹⁴⁵ Valstybės Žinios, 2000, Nr. 64 – 1937.

¹⁴⁶ Teismas rėmėsi 2002 spalio 24 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimu *Linhart and Biff*. (C-210/96, Rink. 2002, p. I-9375) bei 2000 sausio 13 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimu *Estée Lauder*. (C-220/98, Rink. 2000, p. I-117)

terminais „protingai gerai informuotas“, „protingai atidus ir apdairus“, kurie paprastai priskiriami socialiai aktyvių, pakankamai išsilavinusių, tačiau neturinčių specialių žinių atitinkamoje srityje žmonių kategorijai. „Paprasto vartotojo“ samprata taip pat atitinka tokią vartotojų kategoriją. Šią išvadą pagrindžia ir oficialiame Reklamos įstatymo vertime į anglų kalbą vartojamas „vidutinio vartotojo“ (angl. „average consumer“) terminas toje įstatymo normoje, kurioje lietuvių kalba vartojamas „paprasto vartotojo“ terminas (Įstatymo 5 straipsnio 4 dalis).“ Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus teismas sutiko, jog sąvokos „vidutinis vartotojas“ ir „paprastas vartotojas“ yra sinonimai. Taigi tai buvo pirmas kartas, kai Vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje išaiškino nacionaliniuose įstatymuose vartojamas, tačiau neapibrėžtas sąvokas, remdamasis Europos Teisingumo Teismo praktika.

Antrojoje byloje¹⁴⁷, susijusioje su konkurenciniais teisiniais santykiais, visų pirma, buvo siekta išsiaiškinti, ar tarp kelių taksi paslaugas teikiančių firmų sudarytas susitarimas, vienu metu pakelti taksi paslaugų tarifą už kilometrą bei įsėdimo mokestį, gali būti pripažįstamas Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo¹⁴⁸ draudžiamu susitarimu. Teismas pažymėjo, jog „aiškinant Konkurencijos įstatymo nuostatas svarbi Europos Teisingumo Teismo praktikos, nagrinėjant Europos Bendrijų konkurencijos teisės pažeidimų bylas, analizė. Nors Konkurencijos įstatymas reglamentuoja konkurencijos teisinius santykius, susiklosčiusius vietinėje rinkoje, tačiau, atsižvelgiant į tai, jog šio įstatymo normos (šiuo atveju reglamentuojančios draudžiamus susitarimus) ir jose naudojamos sąvokos iš esmės yra identiškos EB sutarties 81 straipsniui <...> EB sutarties 81 straipsnio interpretavimas Europos Teisingumo Teismo praktikoje yra ypač aktualus taikant Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį.“ Teismas šioje byloje pripažino, jog pareiškėjų sudarytas susitarimas pažeidė Konkurencijos įstatymo 5 str. ir yra laikytinas konkurenciją ribojančiu susitarimu. Teismas išskyrė dvi Konkurencijos įstatymo draudžiamų veikų rūšis:

- veikas, kurių įrodinėjimas reikalauja nustatyti veikos poveikį rinkai; ir
- veikas, kurios draudžiamos *per se*, t. y. jų neigiamas poveikis rinkai preziumuojamas¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis byloje UAB „Taksivija“ ir kt. v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, Nr. A¹-686/2006.

¹⁴⁸ Valstybės žinios, 1999, Nr. 30 – 856. Pažymėtina, jog šio įstatymo 5 str. 1 dalies 1 punkte yra numatyta, jog yra draudžiamas bet koks susitarimas tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas.

¹⁴⁹ Teismas pripažino, jog pareiškėjų sudarytas horizontalusis susitarimas yra draudžiamas *per se*, nes jo negalimumą imperatyviai nustato norminiai teisės aktai. Teismas taip pat pažymėjo, jog analogišką prezumpciją įtvirtina ir EB sutarties 81 str. bei Europos Bendrijų Pirmosios Instancijos Teismo sprendimai, kuriuose ne kartą konstatuota, jog „horizontalus susitarimas dėl kainos nustatymo ir rinkos pasidalijimo laikytinas besąlygišku konkurencijos ribojimu“.

Antra, teismas išaiškino „suderintos praktikos“ sąvoką bei jos turinį. Teismas pripažino, jog „suderinta praktika“ yra sinonimas Europos Teisingumo Teismo praktikoje vartojamai sąvokai „suderinti veiksmai“ ir išskyrė tokius „suderintos praktikos“ sąvokos turinio elementus:

- suderintai praktikai yra būdingi koordinacinio pobūdžio santykiai, kurie nėra įforminti formaliu susitarimu, tačiau pakeičiami sąmoningu praktiniu bendradarbiavimu, taip sąmoningai siekiant išvengti konkurencijos;¹⁵⁰
- koordinavimo ir bendradarbiavimo kriterijai turi būti aiškinami atsižvelgiant į EB sutartyje įtvirtintą konkurencijos koncepciją, pagal kurią kiekvienas ūkio subjektas, pasirinkdamas savo elgesį rinkoje, turi būti nepriklausomas ir savarankiškas¹⁵¹;
- suderinta praktika gali būti pripažintas ir toks ūkio subjekto elgesys, kai jis sąmoningai arba net ir formaliai, abstrakčia forma leidžia konkurentams sužinoti apie jo planuojamą elgesį rinkoje. Be to, suderintos praktikos konstatavimas nepriklauso nuo to, ar buvo sukurtas veiksmų planas, ar tie veiksmai organizuoti¹⁵²;
- laikoma, jo ūkio subjektai, dalyvavę susitikimuose su konkurentais, kuriuose buvo svarstomi klausimai, susiję su rinkos sąlygomis, taip pat pasidalinta informacija apie kainas, pardavimų kiekius ir pan., jei po to seka tam tikras tų rinkos dalyvių panašus elgesys, yra laikoma jog tokie asmenys veikia suderinta praktika¹⁵³.

Taigi apibendrinant minėtas dvi bylas, galima teigti, jog tiek aiškindamas nesąžiningos reklamos įtaką „paprastam vartotojui“, tiek ir nagrinėdamas nesąžiningų susitarimų turinį, Vyriausiasis administracinis teismas šiose srityse susiklosčiusius santykius aiškina labai išsamiai, remdamasis tiek Europos Teisingumo Teismo praktika, kurią naudoja nacionalinių įstatymų spragoms užpildyti, tiek ir EB sutarties nuostatomis.

Vyriausiojo teismo praktika, kaip beje ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Europos Sąjungos teisės taikymo srityje daugiausia susijusi su direktyvų ir reglamentų taikymu, kita vertus jau turime ir vieną sprendimo nacionaliniuose teismuose taikymo pavyzdį¹⁵⁴. Taigi akivaizdu, jog pradėję nuo Europos Sąjungos teisės kaip „tarptautinio dokumento“ taikymo praktikos iki įstojimo į Europos

¹⁵⁰ Teismas suformuluodamas šį teiginį rėmėsi devyniais Europos Teisingumo Teismo 1972 m. liepos 14 d. priimtais sprendimais (Nr. 48/69; Nr. 49/69; Nr. 51-57/69).

¹⁵¹ 1999 m. liepos 8 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Hüls /Commission*. (C-199/99, Rink. 1999, p. I-4287)

¹⁵² 1975 m. gruodžio 16 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Suiker Unie and others/ Commission*. (40/73, Rink. 1975, p. 1663)

¹⁵³ 1999 m. liepos 8 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Hüls /Commission*. (C-199/99, Rink. 1999, p. I-4287)

¹⁵⁴ Vyriausiasis administracinis teismas 2006 m. spalio 13 d. nutartyje *Valstybinė gyvulių veislininkystės priežiūros tarnyba v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija*, Nr. A⁴-1209/2006 taikė Europos komisijos 1984 m. balandžio 27 d. sprendimą, nustatantį selekcininkų organizacijų ir asociacijų, kurios tvarko arba sudaro veisimui skirtų grynaveislių galvijų kilmės knygas, pripažinimo kriterijus (84/247/EEB). Teismas pažymėjo, jog pirmosios instancijos teismo nustatyta aplinkybė, jog pareiškėjas, būdamas selekicine asociacija, negali vesti savo galvijų kilmės knygos, yra neteisinga, nes minėtas sprendimas nedraudžia selekcinėms organizacijoms vesti atskiras galvijų kilmės knygas.

Sąjungą dienos, teismai po įstojimo į Europos Sąjungą dienos Europos Sąjungos teisę pradėjo taikyti visiškai kitaip. Teismai jokiais pagrindais nebegali atsisakyti taikyti reglamento nuostatų, direktyvų taikymo atveju Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika skiriasi nuo Vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nes LAT yra linkęs remtis nacionaliniais teisės aktais ir pabrėžti, jog teisės aktas yra suderintas su vienos ar kitos direktyvos nuostatomis, tuo tarpus Vyriausiasis administracinis teismas šalia nacionalinio teisės akto dažnai taiko ir direktyvos nuostatas, cituodamas jų straipsnius ir juos aiškindamas nacionalinės teisės kontekste. Taip pat pažymėtina, jog Vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje dažniau nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas remiasi Europos Teisingumo Teismo praktika, jis taip pat pirmasis iš visų teismų pasinaudojo EB sutarties suteikta teise kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl preliminaraus nutarimo priėmimo. Taigi akivaizdu, jog Vyriausiasis administracinis teismas, žymiai geriau nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas užtikrina savo, kaip aukščiausios administracinės teisminės institucijos, kompetenciją užtikrinti vienodą Europos Sąjungos teisės taikymą administracinėje justicijoje.

Pabaigai vertėtų apibendrintai išskirti pagrindines klaidas, kurias teismai dažniausiai daro taikydami Europos sąjungos teisės nuostatas¹⁵⁵:

- atsainus (nerūpestingas) šalių argumentų, susijusių su Europos Sąjungos teise, nagrinėjimas. Nacionaliniai teismai dažniausiai yra linkę šalių argumentus, susietus su Europos Sąjungos teise paremti nacionalinėmis teisės normomis, taip išvengiant gilinimosi į Europos Sąjungos teisę, taip pat nacionaliniai teismai nesigilina, ar šalys tikrai turi teisę remtis Europos Sąjungos teise¹⁵⁶;
- šalių argumentų, kuriuose remiamasi direktyvų arba reglamentų, nuostatomis, yra nepaisoma. Tokią klaidą Lietuvos Aukščiausiasis ir Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismai dažniausiai darydavo iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos, tačiau ir po įstojimo nemažai bylų, kur teismai netaikė Europos Sąjungos teisės, nors to ir buvo prašoma¹⁵⁷;
- pareigos motyvuoti, kodėl nacionalinis teismas atsisako taikyti Europos Sąjungos teisę pažeidimas. Šiuo atveju teismai dažnai arba visai nemotyvuoja savo atsisakymo taikyti

¹⁵⁵ Plačiau apie Europos Sąjungos valstybių nacionalinių teismų klaidas taikant Europos Sąjungos teisę žr. Bapuly B. The Application of EC law in Austria. //IWE Working Papers Series, No. 39. 2003. P. 10 – 23. Prieiga per internetą http://www.eif.oeaw.ac.at/05workingpapers/e_archive05.html [2007-01-20]

¹⁵⁶ Žr. 2004 m. gegužės 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Lietuvos medicinos darbuotojų profesinė sąjunga v. VŠĮ Kauno miesto greitosios medicinos pagalbos stotis*, Nr. 3K-3-301; Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. *Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*, Nr. A¹⁰-09-03.

¹⁵⁷ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje *J. A. Jegelevičius v. UAB „Omnitel“*, Nr. 3K-3-297; Žr. Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. lapkričio 04 d. nutartis administracinėje byloje AB „Lietuvos avialinijos“ v. *Vilniaus teritorinė muitinė*, Nr. A²-1094-03.

Europos Sąjungos teisę¹⁵⁸, arba motyvuoja nepilnai, arba teismo motyvacijose trūkta konkrečių nuorodų į Europos Teisingumo Teismo praktiką ir teisės doktriną. Teismai taip pat dažnai neteisingai aiškina pačią Europos Sąjungos šaltinių galią nacionalinių teisės aktų sistemoje¹⁵⁹;

- pareigos kreiptis preliminarus nutarimo nepaisymas¹⁶⁰;
- neteisingas Europos Sąjungos teisės poveikio nacionalinei teisei interpretavimas¹⁶¹. Tokią klaidą teismai darė tiek po įstojimo į Europos Sąjungą, tiek ir prieš Lietuvai tampa Europos Sąjungos nare, kai Europos Sąjungos teisės aktai buvo prilyginami *tarptautiniams dokumentams*, analogiškiems tarptautinėms sutartims¹⁶²;
- neteisingas Europos Sąjungos teisės taikymas. Šiuo atveju Europos Sąjungos teisė gali būti neteisingai taikoma dėlto, kad ginčo santykiai tarp šalių yra susiklostę dar iki įstojimo į Europos Sąjungą dieną, kai teismas nors ir taikė Europos Sąjungos teisę, tačiau nemotyvuodavo savo sprendimo, kodėl jis tą darė¹⁶³, taip pat dėl to, jog teismas neteisingai supranta vieną ar kitą Europos Sąjungos teisės šaltinio (reglamento ar direktyvos) nuostatą ir vietoj to, kad ją aiškintų remdamasis Europos Teisingumo Teismo praktika, vadovaujasi savo asmenine nuomone¹⁶⁴. Be to, teismas dažnai iš viso nėra linkęs aiškinti tiesiogiai taikomų Europos Sąjungos nuostatų, jis jas tik cituoja, tačiau savo nuomonės, paremtos Europos Teisingumo Teismo praktika bei teisės doktrina nepateikia¹⁶⁵.

¹⁵⁸ Žr. 2003 m. sausio 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje *M. Vaupšas v. UAB „Kalba“*, Nr. 3K-3-32.

¹⁵⁹ Žr. Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje *Tauja v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹¹-355-04; Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹-794-06.

¹⁶⁰ Lietuvos Teismų praktikoje tokio pavyzdžio dar nėra, kita vertus nagrinėtoje 2004 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje *UAB „Samsonas“ v. AB „Panerių investicijos“*, Nr. 3K-3-461/2004, teismas nors ir laikėsi *acte clair* doktrinos, t. y. jog dėl iškilusio klausimo aiškumo nekyla abejonių ir dėl to kreiptis į Europos Teisingumo Teismą nereikia, tačiau jis nepagrindė savo nuomonės nei Europos Teisingumo Teismo praktika, nei kitų Europos Sąjungos valstybių narių teismų praktika.

¹⁶¹ Žr. 2004 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *UAB „Samsonas“ v. AB „Panerių investicijos“*, Nr. 3K-3-461/2004.

¹⁶² Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 01 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rasa“, UAB „Vegoplastas“, UAB „Druskininkų Rasa“ v. R. Degutienės įmonė „Kertupis“*, Nr. 3K-3-875/2001; Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. sausio 24 d. sprendimas administracinėje byloje *AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija*, Nr. 1⁴-21-2003.

¹⁶³ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis byloje *Sirowa v. Konkurencijos Taryba*, Nr. 3K-53/1998; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje *„Birštono mineraliniai vandenys ir Ko“ v. UAB „Naujieji Birštono mineraliniai vandenys“*, Nr. 3K-3-25/2000;

¹⁶⁴ Žr. 2006 m. kovo 6 d. LAT nutartis civilinėje byloje *UAB „Bleiras“ v. „TIMA TRANSPORTS“*, Nr. 3K-3-170.

¹⁶⁵ Žr. Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Kauno teritorinė muitinė*, Nr. A⁸-723/2005; Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Kauno teritorinė muitinė*, Nr. A⁸-715/2005.

Taigi apibendrinant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo praktiką, galima teigti, jog šie teismai dar tik pradeda transformuotis iš nacionalinių teismų statuso į Europos Sąjungos teismų statusą, taigi klaidų taikant Europos Sąjungos teisę tikrai yra nemažai, tačiau su laiku jų turėtų mažėti, nes teismai pripras prie specifinio Europos Sąjungos teisės aktų taikymo pobūdžio, tuo labiau, juk tiek Europos Sąjungos teisės taikymas, tiek ir nacionalinės teisės taikymas turi vieną esminį panašumą – taikant nacionalinę teisę teismai remiasi nacionalinių teismų precedentais, lygiai taip pat yra ir taikant Europos Sąjungos teisę, kai remiamasi Europos Teisingumo Teismo suformuluotomis taisyklėmis. Teismai taip pat neturėtų vengti bendradarbiauti su Europos Sąjungos teisminėmis institucijomis, t. y. kilus Europos Sąjungos teisės aiškinimo klausimui, reikia, jog ne tik aukščiausieji teismai bet ir žemesnieji kreiptųsi į Europos Teisingumo Teismą dėl preliminarus nutarimo priėmimo. Kita vertus akivaizdu ir tai, jog tinkamai ir aktyviai taikant Europos Sąjungos teisę svarbi ne tik teismų, bet ir ginčo šalių bei visuomeninių organizacijų, ypač ginančių vartotojų teisės, iniciatyva. Todėl kuo greičiau tai bus suprasta ir įsisavinta, tuo Europos Sąjungos teisės taikymas taps ne pareiga, o teise tinkamai apginti savo pažeistas teises.

IŠVADOS

1. Europos Sąjungos teisė, kaip savarankiška teisės sistema, nacionaliniuose teismuose yra taikoma laikantis tam tikrų principų. Visų pirma, nacionalinis teismas turi pripažinti specifinį Europos Sąjungos teisės pobūdį. Antra, valstybės narės teismas, taikydamas nacionalinės teisės normas, turi atsižvelgti į Europos Sąjungos viršenybės principą, t. y. esant prieštaravimui tarp nacionalinės ir Europos Sąjungos teisės turi būti taikomos Europos Sąjungos teisės normos. Trečia, taikant Europos Sąjungos teisę nacionaliniuose teismuose privalu atsižvelgti į Europos sąjungos teisės šaltinių hierarchiją, jų vietą nacionalinių teisės aktų sistemoje bei Europos Teisingumo Teismo suformuluotas Europos Sąjungos teisės taikymo taisykles.
2. Europos Sąjungos teisė gali būti veiksminga tik tuo atveju, jei jos taikymo ir aiškinimo praktika yra vieninga ir nuosekli. Lietuvos Respublikoje vieningą teisės aktų, taip pat ir Europos Sąjungos taikymo bei aiškinimo praktiką formuluoja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas, tačiau akivaizdu, jog vieningos Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos šiuo metu nėra.
3. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, susijusi su Europos Sąjungos teisės taikymu, iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos neturėjo aiškaus taikymo pagrindo. Vienu atveju teismas Europos Sąjungos teisę taikė remdamasis Lietuvos siekiu integruotis į Europos Sąjungą ir pareiga iki įstojimo nacionalinius teisės aktus suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais, kitu atveju – su Europos Sąjungos teisės aktų, kaip tarptautinių dokumentų, statusu. Šiuo veiklos periodu Lietuvos Aukščiausiasis teismas tik labai retais atvejais rėmėsi Europos Teisingumo Teismo praktika, o Europos Sąjungos teisę traktavo kaip grynai tarptautinę teisę.
4. Po įstojimo į Europos Sąjungą dienos Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika, taikant Europos Sąjungos teisę, pasikeitė ne iš karto. Tik nuo 2005 m. pradžios teismas nagrinėjamose bylose ėmė atidžiau vertinti šalių argumentus, susijusius su Europos Sąjungos teisės taikymu, kritikuoti jų siūlymus remtis netinkamais Europos Teisingumo Teismo sprendimais bei atitinkamomis Europos Sąjungos normomis. Teismas taip pat plačiau pradėjo taikyti Europos Teisingumo Teismo praktiką, siekdamas patvirtinti savo teiginius bei išaiškinti nacionaliniuose teisės aktuose nevertojamas sąvokas. Tačiau ir šiuo laikotarpiu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas darė nemažai klaidų, taikydamas reglamentų bei direktyvų nuostatas. Jis arba aplamai nesirėmė Europos Sąjungos teise, arba

neteisingai interpretavo jos poveikį nacionalinei teisei, arba aiškino Europos Sąjungos normas neišsamiai ir neatidžiai.

5. Vyriausiasis administracinis teismas, siekdamas įgyvendinti jam keliamą tikslą formuoti vienodą nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo praktiką, nagrinėdamas šalių ginčus, žymiai dažniau remiasi Europos Sąjungos teisės nuostatomis bei Europos Teisingumo Teismo praktika nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, tačiau teismo praktika taip pat nėra nuosekli ir vieninga. Teismas iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos dažnai klydo Europos Sąjungos teisės aktus priskirdamas antriniamis teisės šaltiniams nacionalinių teisės aktų sistemoje, arba traktuodamas juos kaip tarptautinius dokumentus, analogiškus tarptautinėms sutartims. Po įstojimo į Europos Sąjungą dienos teismas savo nutarimuose, remdamasis Europos Teisingumo Teismo praktika, išplėtojo administracinei teisei reikšmingus principus, tokius kaip proporcingumas, fiskalinis neutralumas, diskriminavimo draudimas. Teismas taip pat išaiškino tokių svarbių sąvokų, kaip „paprastas vartotojas“ bei „suderinta praktika“ reikšmes bei turinį.
6. Nors teismų praktika, susijusi su Europos Sąjungos teisės taikymu, nėra gauti, tačiau akivaizdu, jog bėgant laikui tokių bylų nacionaliniuose teismuose daugės. Tai lems ne tik intensyvus teismų darbas, bet ir ginčo šalių aktyvumas bei siekis savo pažeistas teises ginti visais įmanomais būdais.

SANTRAUKA

2004 m. gegužės 1 d. Lietuva tapo pilnateise Europos Sąjungos nare. Nuo šios dienos prasidėjo naujas svarbus Lietuvos teisės raidos, taikymo bei aiškinimo etapas. Europos Sąjungos teisės principai, šaltiniai bei pagrindinės nuostatos tapo mūsų nacionalinės teisės sistemos dalimi. Baigiamojo darbo tema – „Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos Respublikos teismuose“. Darbo tikslas - išnagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Vyriausiojo administracinio teismo praktiką Europos Sąjungos teisės taikymo kontekste, įvertinti teismų veiklą iki įstojimo į Europos Sąjungą dienos ir po įstojimo, akcentuoti pagrindinius sunkumus, su kuriais susiduria teismai taikdami Europos Sąjungos teisę, taip pat palyginti šių teismų praktiką. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dvi dalys, kurių kiekviena suskirstyta į skyrius ir poskyrius, tyrimo pagrindu suformuluotos išvados, darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei panaudotos literatūros sąrašas.

Pirmojoje dalyje autorė nagrinėja Europos Sąjungos teisės taikymą nacionaliniuose teismuose lemiančias sąlygas. Šių sąlygų analizė leidžia teigti, jog tam, kad Europos Sąjungos teisė būtų taikoma tinkamai, nacionalinis teismas, visų pirma, turi pripažinti specifinį Europos Sąjungos teisės pobūdį. Antra, valstybės narės teismas, taikydamas nacionalinės teisės normas, turi atsižvelgti į Europos Sąjungos viršenybės principą, t. y. esant prieštaravimui tarp nacionalinės ir Europos Sąjungos teisės turi būti taikomos Europos Sąjungos teisės normos. Trečia, taikant Europos Sąjungos teisę nacionaliniuose teismuose privalu atsižvelgti į Europos sąjungos teisės šaltinių hierarchiją, jų vietą nacionalinių teisės aktų sistemoje bei Europos Teisingumo Teismo suformuluotas Europos Sąjungos teisės taikymo taisykles.

Antrojoje dalyje autorė aptaria Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos Vyriausiojo teismo praktiką, susijusią su Europos Sąjungos teisės taikymu. Šios praktikos analizė leidžia teigti, jog šiuo metu Lietuvoje nėra vieningos Europos Sąjungos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos. Nors nacionaliniai teismai ir pripažįsta Europos Sąjungos viršenybę, tačiau jie nėra linkę gilintis į Europos Sąjungos teisės specifiką, šios teisės galiojimo nacionalinėje teisėje ypatumus, jie taip pat dažnai arba visai netaiko Europos Sąjungos teisės arba taiko ją neišsamiai ir neatidžiai. Teismai taip pat nėra linkę remtis ir Europos Teisingumo Teismo suformuluotais principais ir Europos Sąjungos teisės taikymo taisyklėmis. Taip pat galima teigti, jog Vyriausiasis administracinis teismas dažniau nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas susiduria su Europos Sąjungos teisės taikymu. Tai lemia tiek Europos Sąjungos taisyklių administracinis pobūdis, tiek nagrinėjamų bylų specifika.

SUMMARY

Lithuania became a full right member of European Union on May 1-st 2004. From that day a new relevant stage of Lithuanian law development, application and interpretation has begun. Principles, sources and main regulations of European Union became a part of our national legal system. The thesis of Master work is „The Application of European Union Law by Lithuanian National Courts“. Aim of the work is to explore practice of Lithuanian Supreme Court and Supreme Administrative Court of Lithuania in the light of European Union law application, to verify courts' work before and after the accession, to emphasize main mistakes, which courts make while applying the European Union law, also to compare the practice of those Courts. Master work consists of preface, two body parts, each of these have its sections and subsections, conclusions are formulated on base of analysis, work summary is written in Lithuanian and English languages and list of literature, that was used.

In the first part an author approaches the conditions determining the application of European Union law by Lithuanian national Courts. The analysis of these conditions enables us to tell, that in order to apply European Union law in correct manner, firstly, Lithuanian national Court has to acknowledge specific nature of European Union law. Secondly, while applying norms of national court, the court of member state has to take the supremacy principle of European Union law into consideration, which means that if there is any objection between national and ES law, the ES law rules will be applied. Thirdly, when EU law is being applied by national courts, the account of hierarchy of EU law sources, their place, taken in the system of national legal acts and rules of EU law application, decreed by European Court of Justice should be taken.

In the second part author refers the practice of Lithuanian Supreme and Supreme Administrative Courts connected to application of EU law. The analysis of this practice enables us to tell, that there is no unified practice of EU law application and interpretation, currently in Lithuania. Despite the fact that national courts acknowledge the supremacy of European Union, they still are not eager deepen into particularity of EU law, speciality of EU law operation in national legal system, they also often apply EU law not exhaustively and considerably, or don't apply it at all. Also courts are not eager to refer to the principles, stated by European Court of Justice and the rules of application of EU law. Also it is worth to notice, that Supreme Administrative Court of Lithuania confronts EU law application more often than Lithuanian Supreme Court. This is determined by the administrative nature of EU rules and particularity of judged cases.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Istatymai ir kiti teisės aktai

- 1.1 Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis. Žin., 2004, Nr. 2 – 2.
- 1.2 Lietuvos Respublikos Konstitucija . Žin., 1992, Nr. 33-1014.
- 1.3 Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. Valstybės Žinios, 2004. Nr.111-4123.
- 1.4 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės Žinios, 2002, Nr. 36 – 1340.
- 1.5 Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas. Valstybės Žinios, 2006, Nr. 60 – 2121.
- 1.6 Lietuvos Respublikos antidempingo įstatymas. Valstybės Žinios, 1998, Nr. 64 – 1776.
- 1.7 Lietuvos respublikos reklamos įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 64 – 1937.
- 1.8 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės Žinios, 1999, Nr. 30 – 856.
- 1.9 1997 m. kovo 6 d. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 199 patvirtintą Muitų režimą keleiviams vykstantiems per Lietuvos Respublikos sieną. Valstybės Žinios, 1997, Nr. 21 – 511.
- 1.10 1983 m. kovo 28 d. Tarybos reglamentas 918/83/EEB nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą.
- 1.11 1992 m. birželio 14 d. Komisijos reglamentas (EEB) dėl žemės ūkio produktų ir maisto produktų geografinių nuorodų ir kilmės vietos nuorodų apsaugos.
- 1.12 1988 m. gruodžio 21 d. Pirmoji Tarybos direktyva 89/104/EEB valstybių narių įstatymams, susijusiems su prekių ženklais, suderinti.
- 1.13 2002 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2002/14/EB dėl bendros darbuotojų informavimo ir konsultavimosi su jais sistemos sukūrimo Europos Bendrijoje. OL 2002, L 80, p. 29 – 34.
- 1.14 2003 m. liepos 22 d. Europos Tarybos Reglamento 1383/2003/EB dėl muitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurios turi būti imamasi prekių atžvilgiu nustatčius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teise. OL 2003, L. 196, p. 7 – 14.
- 1.15 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentas 44/2001/EB dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, OJ 2001, L 012.

- 1.16 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos Reglamentas 2201/2003/EB dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą 1347/2000/EB. OJ 2003, L 338.
- 1.17 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas 1348/2000/EB dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose įteikimo valstybėse narėse. OJ 2000, L 160.
- 1.18 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos Reglamentas 1206/2001/EB dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ir komercinėse bylose OJ 2001, L 174.
- 1.19 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas 1346/2000/EB dėl bankroto bylų OJ 2000, L160.
- 1.20 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/83/EEB dėl akcizo mokesčio alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams struktūrų suderinimo.
- 1.21 1994 m. kovo 7 d. Tarybos reglamentas 519/94/EEB dėl bendrų importo iš tam tikrų trečiųjų šalių taisyklių ir Reglamentų 1765/82/EEB; 1766/82/EEB ir 3420/83/EEB panaikinimo.
- 1.22 2000 m. spalio 9 d. Tarybos reglamentas 2238/2000/EB iš dalies pakeičiantis Reglamentą 384/96/EB dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių.
- 1.23 1967 m. balandžio 11 d. Pirmoji Tarybos direktyva 67/227/EEB dėl valstybių narių aktų, reglamentuojančių apyvartos mokesčius, derinimo.
- 1.24 Europos Tarybos direktyva 92/12/EEB dėl bendrųjų procedūrų, susijusių su akcizais apmokestinamais produktais, ir dėl tokių produktų laikymo, judėjimo ir kontrolės
- 1.25 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamentas 2913/92/EEB nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą.
- 1.26 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamentas 2454/93/EEB išdėstantis Tarybos reglamento 2913/92/EEB, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą įgyvendinimo nuostatas.
- 1.27 Aktas dėl Lietuvos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų. //Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=216708 [2007-03-19]
- 1.28 Lietuvos stojimo į ES aktas. IV priedas: Stojimo akto 22 straipsnyje numatytas sąrašas: 5.Muitų sąjunga. // Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=217506 [2007-03-19]

2. Specialioji literatūra

- 2.1 Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia, 1999.
- 2.2 Žalimas D., Žaltauskaitė – Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, 2001.
- 2.3 Norkus R., Prapiestytė D., Valančius V. Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
- 2.4 Jarukaitis I. Europos Bendrijų teisės viršenybė ir valstybių narių bei Lietuvos Respublikos teisė. //Teisė. 2000, Nr. 37.
- 2.5 Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir Europos teisės iššūkiai. //Justitia 2004. Nr. 6(54).
- 2.6 Europos Sąjungos teisės seminarai. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005.
- 2.7 W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999.
- 2.8 Mikelėnas V. Europos Sąjungos teisės (ir valstybių atsakomybės principo) taikymas Lietuvos Respublikos bendrosios kompetencijos teismuose. //Konferencijos “Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvoje: privačių asmenų teisės, valstybės pareigos ir atsakomybė” pranešimas (Vilnius, 2006 m. gegužės 18 d.).
- 2.9 Valančius V. Lietuvos administraciniai teismai: pirmieji išpūdžiai taikant ES teisę // Justitia, Nr. 6.
- 2.10 Barnard C. Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturiolikos laisvės II dalis: Laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Vilnius: Eugrimas, 2006.
- 2.11
- 2.12 Bray R. Constitutional Law of the European Union. 2^{ed} edition. Thomson Sweet & Maxwell. 2005.
- 2.13 Tillotson J., Foster N. Text, Cases and Materials on European Union Law. 4th edition. Cavendish Publishing Limited. 2003.
- 2.14 Goldammer Y., Matulionytė E. The application of European Union law in Lithuania. // (2006) 31 E.L.Rev. P. 261.
- 2.15 Kühm Z. The application of European Law in the New Member States: Several (Early) Predictions. //German Law Journal, No. 03. 2006.
- 2.16 Bapuly B. The Application of EC law in Austria. //IWE Working Papers Series, No. 39. 2003. Prieiga per internetą http://www.eif.oeaw.ac.at/05workingpapers/e_archive05.html [2007-01-20]

3. Praktinė medžiaga

- 3.1 1964 m. liepos 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas 6/64 *Costa v E.N.E.L* (6/69, Rink. 1964, p. 1141)
- 3.2 1970 m. spalio 6 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Grand v. Finanzamt Traunstein* (9/70, Rink, 1970, p. 825)
- 3.3 1970 m. gruodžio 17 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Internationale Handelsgesellschaft mbH/ Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel* (11/70, Rink. 1970, p. 1125)
- 3.4 1989 m. birželio 19 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *The Queen/ Secretary of State for Tarnsport, ex parte Factortame* (C-213/89, Rink. 1989, p. I-2433)
- 3.5 1978 m. kovo 9 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Amministrazione delle finanze Stato/Simmenthal* (106/77, Rink. 1978, p. 629)
- 3.6 1974 m. liepos 2 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Commission v. France* (173/73, Rink. 1974, p. 709)
- 3.7 1963 m. vasario 5 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Van Gend en Loos/Administratie der Belastingen* (26/62, Rink. 1963, p. 3)
- 3.8 1971 m. gruodžio 14 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Politi/Ministero delle finanze* (43/71, Rink. 1971, p. 1039)
- 3.9 1973 m. spalio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Fratelli Variola Spa / Amministrazione delle finanze dello Stato* (34/73, Rink. 1973, p. 981)
- 3.10 1979 m. balandžio 5 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Ratti* (148/78, Rink. 1979, p. 1629)
- 3.11 1991 m. liepos 25 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Emmott/ Miniters for Social Welfare and Attorney General* (C-208/90, Rink. 1991, p. I-4269)
- 3.12 1982 m. sausio 19 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Becker* (8/81, Rink. 1982, p. 53)
- 3.13 1986 m. vasario 26 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Marshall v. Southampton and South West Hampshire Area Health Authority* (152/84, Rink. 1986, p. 723)
- 3.14 1994 m. liepos 14 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Faccini Dori / Recreb* (C-91/92, Rink. 1994, p. I-3325)

- 3.15 1984 m. balandžio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Von Colson and Kamann v. Land Nordrhein – Westfalen* (14/83, Rink. 1984, p. 1891)
- 3.16 1990 m. balandžio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Marleasing/ Comercial International de Alimentacion* (C-106/89, Rink. 1990, p. I-4135)
- 3.17 1982 m. spalio 6 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *CILFIT v. Ministry of Health* (C-283/81, Rink. 1982, p. 3415)
- 3.18 2005 m. rugsėjo 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Intermodal Transports* (C-495/03, Rink. 2005, p. I-8151)
- 3.19 1990 m. lapkričio 13 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *The Queen v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food, ex p FEDESA and others* (C-331/88, Rink. 1990, p. I-4023).
- 3.20 2002 m. spalio 15 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Commission v. Germany* (C-427/98, Rinc. 2002, p. I-8315)
- 3.21 1995 m. liepos 6 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *BP Soupergaz v. Greek State* (C-62/93, Rink. 1995, p. I-1883)
- 3.22 2000 m. kovo 21 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Gabalfrisa and others* (C-110/98, Rink. 2000, P. I-1577).
- 3.23 1998 m. gegužės 28 d. Europos Teisingumos Teismo sprendimas *Criminal proceedings against Goodwin and Unstead* (C-3/97, Rink. 1998, p. I-3257)
- 3.24 2000 m. birželio 29 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Saluments and others* (C-455/98, Rink. 2000, p. I-4993)
- 3.25 1977 m. lapkričio 23 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Enka BV v Inspectrur der invoerrechten en accijnzen* (38/77, Rink. 1977, p. 2203)
- 3.26 1968 m. gruodžio 10 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Commission v. Italy* (7/68, Rink. 1968, p. 617)
- 3.27 Europos Teisingumo Teismo 2003 m. gegužės 15 d. sprendimas *Préservatrice Foncière TIARD* (2003) Rec. 2003, p. I-4867.
- 3.28 1995 m. rugpjūčio 11 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Wielockx / Inspecteur der directe belastingen*, (C-80/94, Rec. 1995, p. I-2493).
- 3.29 2002 spalio 24 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Linhart and Biff.* (C-210/96, Rink. 2002, p. I-9375)
- 3.30 2000 sausio 13 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Estée Lauder.* (C-220/98, Rink. 2000, p. I-117)

- 3.31 1999 m. liepos 8 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Hüls /Commission*. (C-199/99, Rink. 1999, p. I-4287)
- 3.32 1975 m. gruodžio 16 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Suiker Unie and others/ Commission*. (40/73, Rink. 1975, p. 1663)
- 3.33 1999 m. liepos 8 d. Europos Teisingumo Teismo sprendimas *Hüls /Commission*. (C-199/99, Rink. 1999, p. I-4287)
- 3.34 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos respublikos Konstitucijai, Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 str. 2 d. numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir atribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“// Prieiga per internetą <http://www.lrkt.lt> [2007-01-20]
- 3.35 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. rugsėjo 14 d. nutartis byloje *Sirova v. Konkurencijos Taryba*, Nr. 3K-53/1998.
- 3.36 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje „*Birštono mineraliniai vandenys ir Ko*“ v. *UAB „Naujieji Birštono mineraliniai vandenys*“, Nr. 3K-3-25/2000.
- 3.37 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje „*Aheuser-Busch Incorporated*“ v. „*Budejovicky Budavar N ir kt.*“, Nr. 3K-3-554/2000.
- 3.38 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 7 d. nutartyje „*Smirnova*“ v. „*UDV North America*“, Nr. 3K-3-167/2003.
- 3.39 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje „*Beecham Group*“ v. „*Kelupas*“, Nr. 3K-3-1103/2003.
- 3.40 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 01d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rasa*“, *UAB „Vegoplastas*“, *UAB „Druskininkų Rasa*“ v. *R. Degutienės įmonė „Kertupis*“, Nr. 3K-3-875/2001

- 3.41 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 01d. nutartis civilinėje byloje “*Sėkmės sistemos*” v. AB “*Lietuvos telekomas*”, UAB “*Lietuvos telekomo verslo sprendimai*”, Nr. 3K-3-927/2001
- 3.42 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje „*Distilleerderijen Erven Lucas Bols B.V* v. UAB “*Bennet Distributors*”, Nr. 3K-3-375/2003
- 3.43 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 04 d. nutartis civilinėje byloje UAB “*AAA*” v. *Lietuvos Respublikos valstybiniam patentų biuras*, Nr. 3K-3-569/2002.
- 3.44 2004 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje UAB „*Samsonas*“ v. AB „*Panerių investicijos*“, Nr. 3K-3-461/2004.
- 3.45 2005 m. kovo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Julius Meinl International AG* v. *Gustav Paulig Ltd*, Nr. 3K-3-135.
- 3.46 2004 m. gegužės 12 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Lietuvos medicinos darbuotojų profesinė sąjunga* v. *VŠĮ Kauno miesto greitosios medicinos pagalbos stotis*, Nr. 3K-3-301.
- 3.47 2005 m. kovo 23 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Unilever N.V.* v. UAB „*Varta*“, Nr. 3K-3-150.
- 3.48 2006 m. kovo 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Sanofi-Synthelabo* v. *Egis Gyogyszergyar RT*, Nr. 3K-3-202.
- 3.49 2006 m. kovo 27 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Kirkbi A/S*“ (*procesinis teisių perėmėjas – Danijos bendrovė „Lego Juris A/S*“) v. UAB „*Legosta*“, Nr. 3K-3-209.
- 3.50 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 10 d. nutartyje „*TECNOSERVICE SRL*“ v. UAB „*Neono linija*“, Nr. 3K-3-325.
- 3.51 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje *Nike International Ltd.*“ v. UAB „*Rivona*“, Nr. 3K-3-669.
- 3.52 2006 m. kovo 6 d. LAT nutartis civilinėje byloje UAB „*Bleiras*“ v. „*TIMA TRANSPORTS*“, Nr. 3K-3-170.
- 3.53 2006 m. gruodžio 29 d. LAT nutartis civilinėje byloje „*Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra*“ v. *Dekont International s.r.o.*“, Nr. 3K-3-690.
- 3.54 Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje UAB „*Profisa*“ prieš *Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, Nr. A¹⁵-1292/2005.

- 3.55 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo metinis pranešimas (2004 m.). P. 5. //Prieiga per internetą <http://www.lvat.lt/default.aspx?item=mpran&id=5853> [2007-01-20]
- 3.56 Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. sausio 24 d. sprendimas administracinėje byloje AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Nr. 1⁴-21-2003.
- 3.57 Antai 2003 m. gegužės 3 d. nutartyje AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, Nr. A² -235/02
- 3.58 Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje AB „Specializuota komplektavimo valdyba“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, Nr. A¹⁰-09/03.
- 3.59 Vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. lapkričio 04 d. nutartis administracinėje byloje AB „Lietuvos avialinijos“ v. Vilniaus teritorinė muitinė, Nr. A²-1094/04
- 3.60 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. P¹-12/04
- 3.61 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Omnitel“ v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. P¹-13/04.
- 3.62 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Omnitel“ v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. P¹-14/04.
- 3.63 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Nr. P¹-12/04
- 3.64 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. vasario 20 d. nutartis administracinėje byloje Bitė GSM v. Ryšių reguliavimo tarnyba, Nr. A¹-362-04.
- 3.65 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Tauja v. Valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. A¹¹-355-04.
- 3.66 Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutartis administracinėje byloje UAB „Galinta ir partneriai“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. A¹-794-06.
- 3.67 Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. rugsėjo 14 d. nutartis administracinėje byloje R. H. I. v. Valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. A³-973-06.

- 3.68 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje *S. Žarskus v. VRM Šiaulių rinktinė*, Nr. N⁹-961-04
- 3.69 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje *V. Litvinskas v. VRM Šiaulių*, Byla Nr. N⁹-962-04
- 3.70 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje *V. Veiveris v. VRM Šiaulių rinktinė*. Byla Nr. N⁹-963-04
- 3.71 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 09 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, Nr. A¹¹ – 1699/2005.
- 3.72 Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje *„Linava“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Kauno teritorinę muitinę*, Nr. A¹⁴ – 1479/2005.
- 3.73 Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Kauno teritorinė muitinė*, Nr. A⁸-723/2005
- 3.74 Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Kauno teritorinę muitinę*, Nr. A⁸-715/2005.
- 3.75 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Tarptautinė statybos korporacija“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A⁷ -745/2004.
- 3.76 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje *Tauja v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹¹-355/2004.
- 3.77 Vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje *AB „Žemaitijos pienas“ v. Žemės ūkio ministerija*, Nr. I¹-08/2004.
- 3.78 Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutartis administracinėje byloje *UAB „Galinta ir partneriai“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. A¹-794/2006
- 3.79 Vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje *UAB „Tele 2“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*, Nr. A¹-931/2005.
- 3.80 Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis byloje *UAB „Taksivija“ ir kt. v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*, Nr. A¹-686/2006.
- 3.81 Vyriausiasis administracinis teismas 2006 m. spalio 13 d. nutartis *Valstybinė gyvulių veislininkystės priežiūros tarnyba v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija*, Nr. A⁴-1209/2006